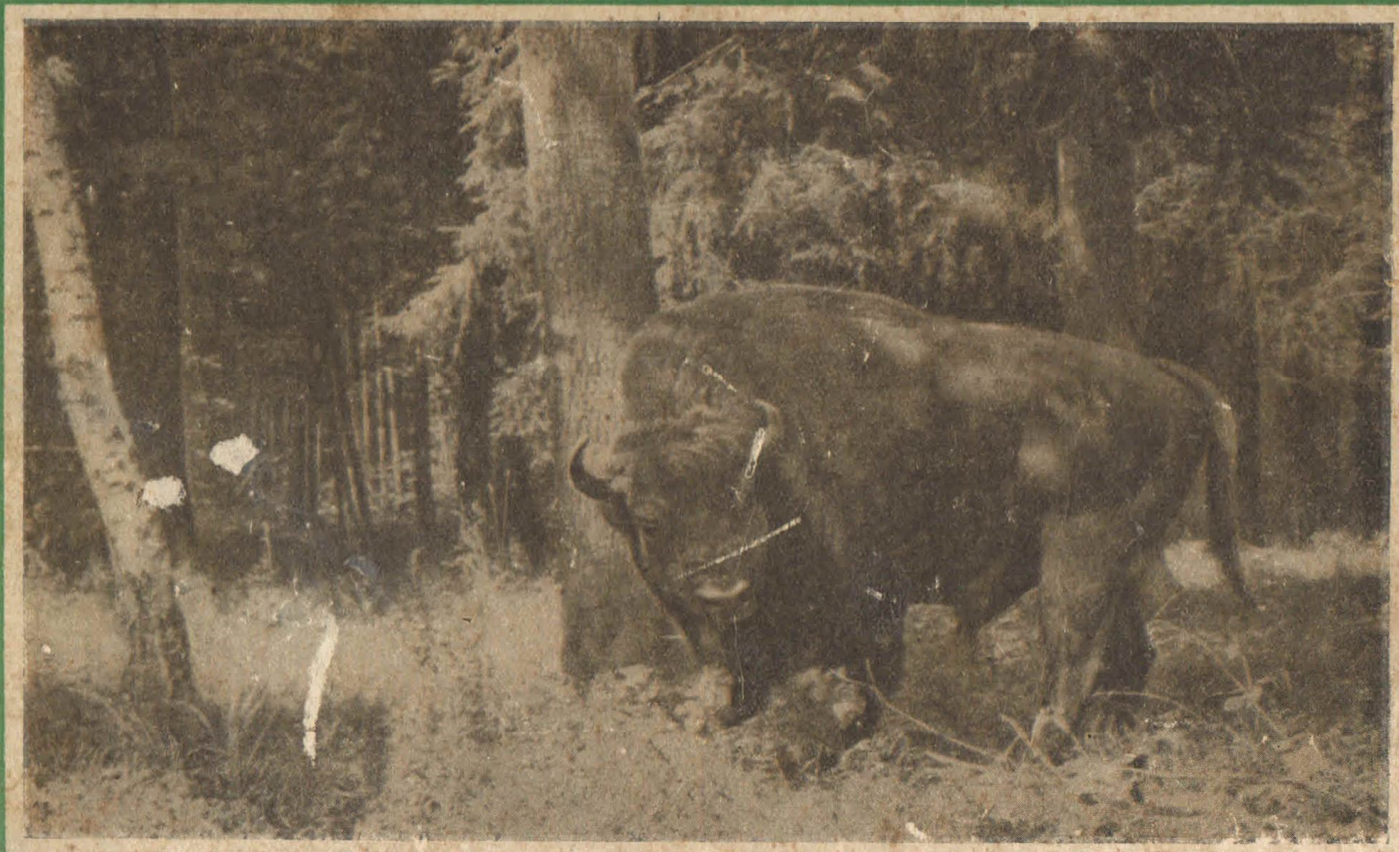

БЕЛАВЕЖСКАЯ ПУШЧА

*№ 196
Гродненская обл. станция юных натуралистов*

БЕЛАВЕЖСКАЯ ПУШЧА

Выдавецтва ЦК КПБ - Г. Гродно
Мінск 1957

БССР
Міністэрства асветы
Гродзенская вобл. Гродзенская обл.
Станцыя юных натуралистаў Станцыя юных
народаў і тэрамалястоў народаў і тэрамалястоў
1957 г.
№ 196
Гродно, Первомаяская ул №

Міністэрства асветы БССР
Гродзенская вобл. Гродзенская обл.
Станцыя юных натуралистаў Станцыя юных
народаў і тэрамалястоў народаў і тэрамалястоў
6. Гродно 1957 г.
471

Тэкст П. І. Жукава

У альбоме змешчаны фото з натуры:
Л. Папковіча, І. Пікмана, В. Дацкевіча,
С. Данаурава

Вокладка мастака А. Чмырова

«Белая вежа ў горадзе Камянцы»

З далёкай старажытнасці пачынаецца гісторыя Белавежскай Пушчы. Першыя звесткі аб ёй ёсць яшчэ ў летапісах канца IX стагоддзя. У Пушчы таго часу жыло нешматлікае племя ятвягаў — адважных паляўнічых і звераловаў. Але ўжо к сярэдзіне X стагоддзя ятвягі паступова пачалі выцясняцца з Пушчы, а ў XII стагоддзі былі зусім знішчаны. Пушча пачала засяляцца літоўскімі плямёнамі і старажытна-рускай народнасцю, адным з заняткаў якіх па-ранейшаму заставаўся паляўнічы промысел. З мэтай абароны ад ворагаў у канцы XIII стагоддзя, паводле ўказання князя Владзіміра Валынскага, на ўскраіне Пушчы быў пабудаваны горад Камянец і ўзведзена вартавая вежа, якая захавалася да нашых дзён. Гэтая вежа была белая. Відаць, таму і ўся Пушча з таго часу пачала называцца Белавежскай.

Велізарныя прасторы першабытных лясоў і непраходныя балоты Пушчы былі густа населены рознастайнай жывёлай. Тут вадзіліся туры, дзікія коні, зубры, ласі, мядзведзі, алені, дзікі і многія іншыя звяры і птушкі. Аб багацці дзічыны ў Пушчы таго часу можна меркаваць па тым, што паасобныя князі, якія валодалі гэтай тэрыторыяй, перш чым пачаць вайсковы паход, праводзілі ў Пушчы асноўныя нарыхтоўкі правіянту для сваіх шматтысячных армій на ўвесь перыяд паходу. Мясца дзікіх звяроў салілася, капцілася і па рэках накіроўвалася на вайсковыя склады, скуры выкарыстоўваліся на абмундзіраванне і амуніцыю. Вылаўленыя дзікія коні, адметныя асаблівай вынослівасцю, чуйнасцю і асцярожнасцю, ішлі на папайненне конніцы. Пушча доўгі час была невычэрпнаю крыніцай багаццяў для карэннага насельніцтва.)

Пачынаючы з XVI стагоддзя лясныя плошчы Пушчы пачалі паступова скарачацца. Распачалася масавая вырубка карабельнага лесу. У Пушчы былі пабудаваны жалеза-апрацоўчыя, паташныя, смалакурныя заводы. Польскія каралі, а за імі і рускія цары раздавалі Пушчу па частках сваім прыбліжаным, а тыя высякалі лясы і землі, якія пры гэтым вызваліліся, засялялі прыгоннымі сялянамі. Усё гэта прывяло да яшчэ большага скарачэння лясных плошчаў. Яны перасталі быць суцэльнымі, паступова вызначыліся межы паасобных пушчаў, якія атрымалі пазней свае назвы.

Высяканне лясоў, разворванне зямель, высыханне балот прывялі да значнага змяншэння ў Пушчы колькасці дзікіх звяроў. Гэты працэс асабліва ўзмацніўся ў сувязі з драпежніцкімі паляваннямі, якія наладжваліся польскім магнацтвам, а затым прыбліжанымі рускіх цароў. Для правядзення гэтых грандыёзных паляванняў прыцягваліся тысячы прыгонных сялян, з дапамогай якіх дзікія звяры з усёй Пушчы заганыліся ў спецыяльны загон. Больш таго, у загон пускалі дзікіх звяроў, вылаўленых у навакольных раёнах. І ўсё гэта рабілася для таго, каб цар і яго шматлікая світа ў дзень палявання маглі наладзіць крывавае пабоішча безабароннай жывёлы. Толькі ў часе аднаго такога «палявання» было знішчана 700 буйных жывёл. У той-жа час карэннае насельніцтва Пушчы пад страхам суролага пакарання пазбаўлялася права на паляванне на ўсёй тэрыторыі Пушчы.

Асабліва адчувальныя страты Пушча панесла ў перыяд першай імперыялістычнай вайны. Акупацыйныя нямецкія войскі, папаўняючы свае запасы харчавання, знішчалі тут усё жывое, што толькі можна было выкарыстаць для ежы. К канцу акупацыі ад некалькіх тысяч аленяў, казуль, дзікоў у Пушчы засталася толькі некалькі дзесяткаў. Амаль цалкам былі знішчаны зубры. Каб зручней было вывозіць лес, акупанты праклалі ў Пушчы каля 300 кілометраў вузкакалейных чыгунак, пабудавалі некалькі лесапільных заводаў.

У адну з крыніц прыбытку ператварыла Пушчу і панская Польшча. Польскай буржуазіяй былі адноўлены лесапільныя заводы, павялічана сетка вузкакалейных чыгунак. У Пушчы панавала англійская канцэсійная фірма.

Новы этап у гісторыі Белавежскай Пушчы пачаўся з 1939 года, з моманту ўз'яднання Заходняй Беларусі ў адзінай Савецкай дзяржаве. Пушча становіцца агульна-народным дзяржаўным запаведнікам. Адзіны па велічыні, узросту і складу дрэва-стаяў шырокалісты лясны масіў стаў аб'ектам аховы і вывучэння. Пушча ператварылася ў навуковую лабараторыю ў прыродзе, уся дзейнасць якой накіравана на ахову і ўзнаўленне яе прыродных багаццяў.

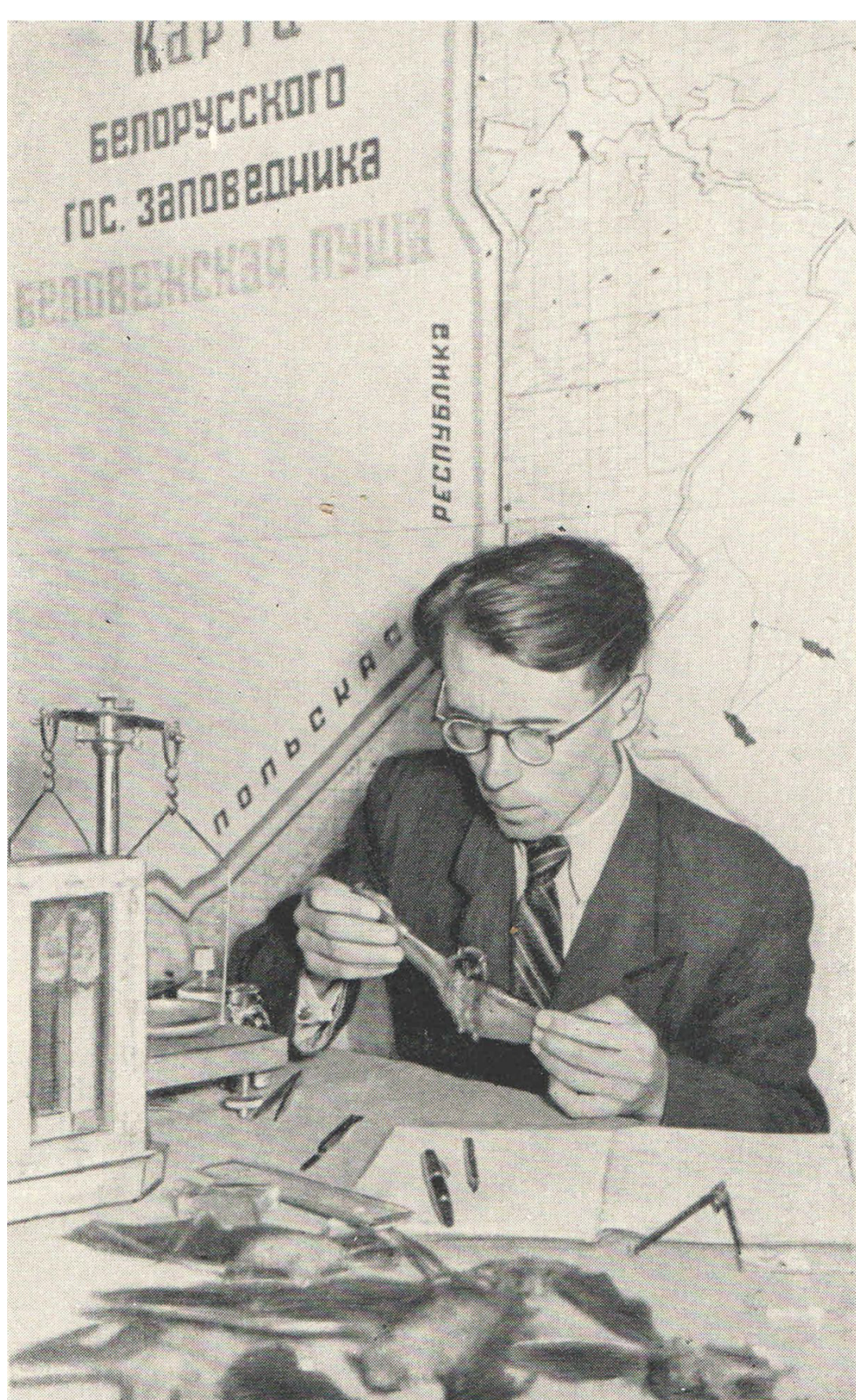

Пушча ператварылася ў навуковую лабараторыю ў прыродзе

Плэнная дзейнасць запаведніка была часова перапынена ў 1941 годзе ў выніку нашэсця фашысцкіх акупантаў. У 1944 годзе, пры ўстанаўленні дзяржаўнай граніцы з Польшчай, частка Пушчы адышла да Польскай Народнай Рэспублікі. На тэрыторыі плошчай каля 72 тысяч гектараў, якая засталася ў межах БССР, дзейнасць запаведніка аднавілася.

Перад запаведнікам пастаўлены наступныя асноўныя задачы: ахова, ўзнаўленне і вывучэнне расліннасці запаведніка; ахова, вывучэнне і распрацоўка рацыянальных метадаў выкарыстання каштоўнай дзікай жывёлы; ўзнаўленне статка і вывучэнне белавежскіх зуброў з мэтай найбольш поўнага засялення імі тэрыторыі запаведніка і рассялення па іншых раёнах СССР; вывучэнне ўсяго прыроднага комплексу з мэтай распрацоўкі асноўных прынцыпаў выкарыстання прыродных багаццяў у народнай гаспадарцы нашай краіны.

Адной з задач запаведніка з'яўляецца вывучэнне ўсяго прыроднага комплексу

Над вырашэннем гэтых задач у запаведніку працуюць навуковыя супрацоўнікі, якія маюць у сваім распараджэнні лабараторыі з неабходным абсталяваннем, а таксама работнікі лясной аховы і егеры. Толькі за пасляваенныя гады навуковымі супрацоўнікамі распрацавана больш чым 40 навукова-даследчых тэм. У асноўным закончана інвентарызацыя расліннага і жывёльнага свету, вывучаны глебы запаведніка, экалогія найбольш каштоўных дзікіх жывёл, праведзены даследаванні па інфекцыйных і інвазійных захворваннях капытнай жывёлы, па плоданашэнню драўняных і хмызняковых парод, распрацаваны іншыя цікавыя і важныя пытанні. Пачынаючы з 1954 года сістэматычна вядзецца летапіс прыроды запаведніка, у якім абгульняюцца законамернасці з'яў прыроды і ўключаецца ўвесь комплекс навукова-тэхнічных і прыродаахоўных мерапрыемстваў, што праводзяцца ў запаведніку.

«Навуковыя супрацоўнікі маюць у сваім распараджэнні
лабараторыі з неабходным абсталяваннем»

Багатая і рознастайная прырода Белавежскай Пушчы. Асабліва прыгожыя яе мала-кранутыя чалавекам лясы, якія займаюць больш чым 80% усёй плошчы запаведніка.

«Чалавеку, які ніколі не быў у Белавежскай Пушчы,— пісаў Г. Карцэў у 1903 годзе,— цяжка ўявіць сабе велічнае, своеасаблівае хараство гэтага ў многіх месцах яшчэ першабытнага лесу. У ім няма аднастайна-суровага, аднатоннага каларыту дры-мучага поўночнага бору. Ён велічны, дзікі, носіць адбітак драхласці і, разам з тым, бясконца цікавы рознастайнасцю лясных пейзажаў, якія ў ім сустракаюцца».

Мінула шмат год з таго часу, як была зроблена гэтая сціслая, але вельмі да-кладная характарыстыка лясоў Пушчы. За гэтыя гады Пушчу па-драпежніцку зні-шчалі польскія паны і нямецкія акупанты. Аднак своеасаблівасць яе ў многіх мяс-цінах захавалася да нашых дзён.

«Цяжка ўявіць сабе велічнае, своеасаблівае
хараство гэтага ў многіх месцах яшчэ першабытнага лесу»

У Пушчы налічваецца больш чым 800 відаў раслін, з іх 15 відаў дрэў, якія складаюць асноўныя дрэвастой. Уся гэтая рознастайнасць падкрэсліваецца мазаічным іх размяшчэннем, сумесным вырасцаннем расліннасці як поўночных хваёвых, так і еўрапейскіх лісцяных лясоў. Побач вы можаце сустрэць поўночную сасну і цеплалюбівы граб, яліну і плюшч, пашыраны ў поўднёвай Еўропе каменны дуб і пушыстую бярозу, якая можа расці за палярным кругам.

Прайдзіце 5—7 кіламетраў па дарозе, пракладзенай па шырокай лясной прасецы, і вы сустрэнеце мноства лясных пейзажаў, адзін за другі прыгажэйшых і ніколькі не падобных адзін на аднаго. Удоўж дарогі высяцца шматвяковыя сосны і дубы, што раскінулі высока ў небе свае развесістыя кроны. Яны скрыжоўваюць і пераблытваюць свае галіны так густа, што мясцінамі ні адзін промень сонца не пранікае да зямлі.

«Дарога, пракладзеная па шырокай лясной прасецы»

Не паспееш налюбавацца гэтым цудоўным зялёным тунелем, створаным усе-магутнай прыродай, як перад вачыма паўстае бясконцая каланада мачтавага сасняку. Стройныя ствалы магутных дрэў толькі на самай верхазіне нясуць невялікую крону. Амаль поўнасьцю адсутнічае падлесак. Таму тут і летам, як і ва ўсякім іншым лесе ўзімку, даволі святла і далёка відаць наўкола. Камлі магутных дрэў тонуць у зялёным бліскучым імшаным дыване, аднастайнасць якога толькі зрэдку парушаюць калоніі разлапістых папарацей.

«Перад вачыма паўстае бясконцая каланада
мачтавага сасняку»

Дзе-колечы на паніжанных мясцінах, уккрытых суцэльным дываном ярказялёнага імху, удоўж дарогі раскінецца стройны ельнік. Кашлатыя лапы зусім не прапускаюць сонечных праменняў. Паветра насычана вільгаццю, пахне балотам. У такім гушчары на адлегласці дзесяці метраў ужо нічога не відаць.

«На паніжаних мясцінах раскінуўся стройны ельнік»

Але мінеш лашчыну, узбярэшся крыху вышэй, і перад вачыма раскінецца зусім іншы пейзаж. Нібы вялізнае палатно мастака, перад табой паўстае дубова-грабавы лес. У маляўнічым непарадку ўзвышаюцца дубы-волаты, побач расце беластвольная бяроза, за ёю — попельна-шэрая асіна, клёны, вязы і іншыя шырокалістыя пароды. Але ад усіх прыгажэй выглядае смарагдава-празрыстае зяленіва граба. У такім лесе звычайна развіваецца багатая травяністая расліннасць і падлессе, поўнае ляшчыны, брызгліны, крушыны, чаромхі і іншых хмызнякоў.

«Нібы вялізнае палатно мастака, перад табой
паўстае дубова-грабавы лес»

Паасобныя дрэвы гэтага лесу маюць шматвяковую даўнасць. Гляньце на гэты дуб-волат. Вышыня яго — каля 42 метраў, дыяметр ствала — больш чым 2,5 метра, прыблізны ўзрост — каля 800 год. Дуб-волат з'яўляецца маўклівым сведкам многіх гістарычных фактаў і падзей, што адбываліся ў старажытных лясах Белавежскай Пушчы.

«Дуб-волат. Вышыня 42 метры, акружнасць ствала
9 метраў, узрост каля 800 год».

Тут вы бачыце той-жа самы дуб у яго поўную велічыню. Гляньце, якая магутная крона ў гэтага ляснога волата. Стогадовыя дрэвы, што акружылі з усіх бакоў свайго магутнага сабрата, здаюцца карлікамі ў параўнанні з дубам-волатам. Хіба можна ўпусціць выпадак, каб не размясціцца на адпачынак у яго халаднаватым цяньку і не прыйсці ў захапленне ад усемагутнай сілы прыроды, здольнай стварыць такія цуды.

«Гляньце, якя магутная крона ў гэтага
ляснога волата»

Тут-жа, у Пушчы, можна сустрэць чысты грабавы лес, хоць такая ўдача здараецца не часта. Белавежская Пушча знаходзіцца недалёка ад поўночнай мяжы распаўсюджання граба, звычайнага ў больш поўднёвых абласцях. Як і дубова-грабавыя насаджэнні, грабавы лес багаты падлесsem і прыцягвае вялікую колькасць дзікіх звяроў і птушак.

«У Пушчы можна сустрэць чысты грабавы лес»

У паніжэннях, на тарфяна-балотных глебах, дзе заўсёды бывае вільготна, нярэдка сустракаюцца вялікія альховыя насаджэнні з багацейшым падлесsem з крушыны, вярбы, парэчак. Мясцінамі гэтае нагрувашчанне дрэў і хмызняку густа аплецена тонкасцябловым пасленам, і здаецца, што падарожнік трапіў у аплеценыя ліянамі субтрапічныя лясы. Недзе побач, зусім схаваны ад вачэй назіральніка, цурчыць крышталёва чысты ручай.

**«У паніжэннях сустракаюцца вялікія
альховыя насаджэнні»**

Нярэдка можна трапіць у суцэльныя беразнякі. Яны асабліва прыгожыя ранняй вясной, калі аголенае галлё не зацяняе агляду і белізна бярозавых ствалоў ярчэйшая за белізну снегу, які не паспеў яшчэ стаяць. Але яшчэ прыгажэй выглядае бярозавы лес вясной, калі голыя галінкі раптам адразу пакрываюцца смарагдавай зелянінай клейкіх лісточкаў, араматны пах якіх далёка разносіцца па наваколлі.

«Вясной белізна бярозавых ствалоў ярчэйшая за белізну
снегу, які не паспеў яшчэ стаяць»

Але найбільш распаўсюджаны ў Пушчы мяшаныя лясы, у якіх рознастайныя шырокалістыя пароды перамяжаюцца з хваёвымі. Розны ўзрост такіх насаджэнняў, рознастайнасць травяністага пакрыцця і падлесся, а таксама мноства лясных палян ствараюць найлепшыя ўмовы для пражывання ў іх многіх звяроў і птушак.

«Найбольш распаўсюджаны ў Пушчы мяшаныя лясы»

Прыемна спыніцца ў такім лесе каля невялікай лясной палянкі і падоўгу любавання яго невымоўным хараством. Нават у чалавека, пазбаўленага сапраўднага мастацкага густу, міжволі ўзнікае жаданне назаўсёды запомніць і чароўную мазаіку фарбаў, якімі так шчодро ўзнагародзіла прырода гэтыя лясы, і ласкавае цяпло прамяністага сонца, і чароўныя гукі пярнатых запявал, што срэбнымі званочкамі напаяюць наваколле.

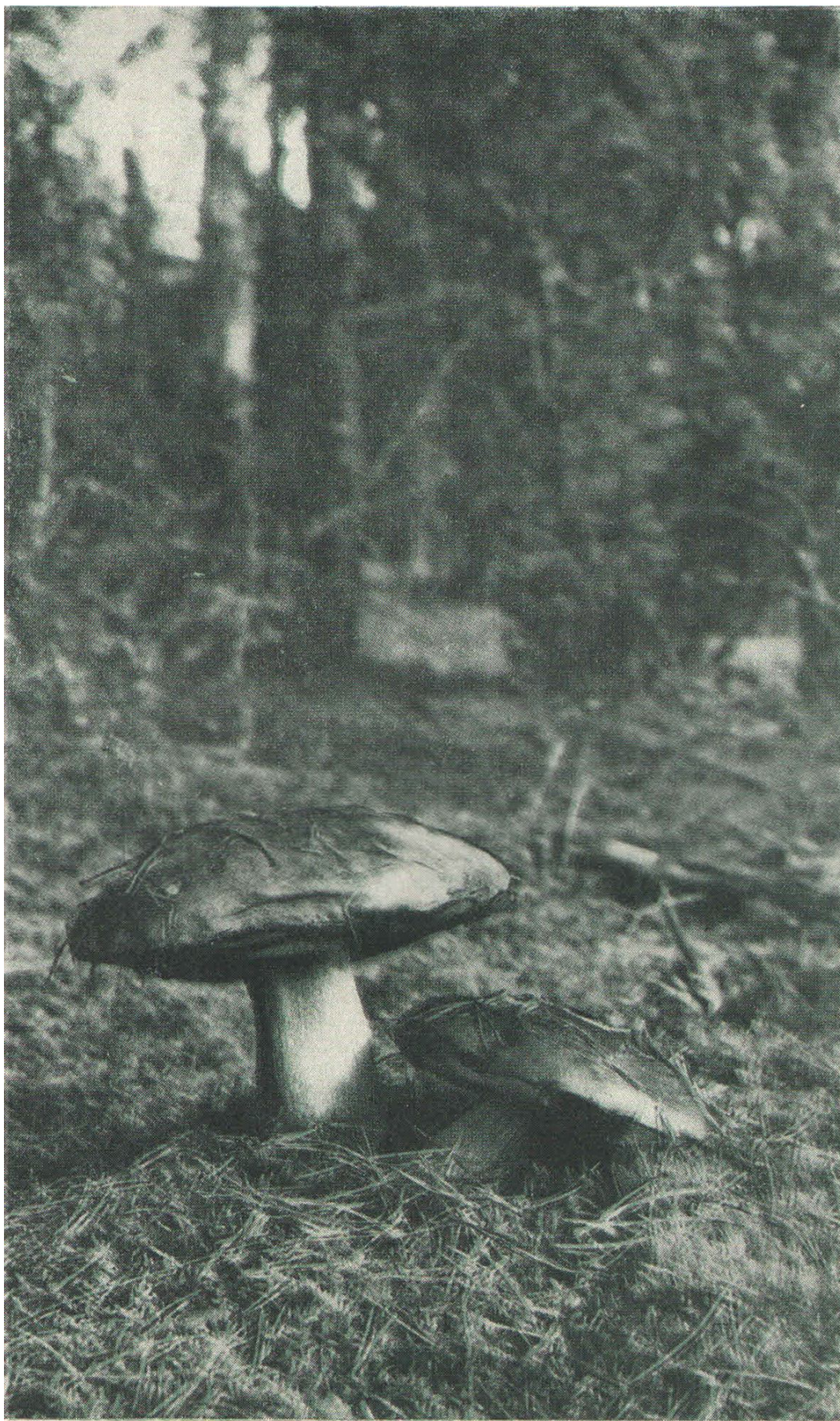

«Прыемна спыніцца ў такім лесе і падоўгу
любавацца яго невымоўным хараством»

І лебы! запаведніка, узбагачаныя лясной падсцілкай, садзейнічаюць таму, што тут ахвотна расце вялікая колькасць лясных ягад і грыбоў. Падарожніка можа прыемна здзівіць незвычайна вялікі памер белых грыбоў. На рысунку бачым белы грыб-волат. Шырыня яго шапкі 27 см. Хто з аматараў збірання грыбоў не марыў хоць раз знайсці такі белы грыб?

«Белы грыб-волат. Шырыня яго шапкі 27 см»

А калі над Пушчай пранясецца навальніца, у яе старых ляхах з'яўляюцца ўсё новыя завалы буралому. Спрадвечныя дрэвы, не вытрымаўшы магутнага напору ветру, з шумам валяцца на зямлю, ламаючы і крышачы пад сабой малады падрост. Часам яны апіраюцца на іншыя дрэвы і доўга трымаюцца ў такім станозішчы, пакуль новы парыў ветру не зваліць іх канчаткова. Пройдуць гады. Спарахнее буралом. А на яго месцы ўзнімуцца новыя дрэвы, новыя волаты магутнай Белавежскай Пушчы.

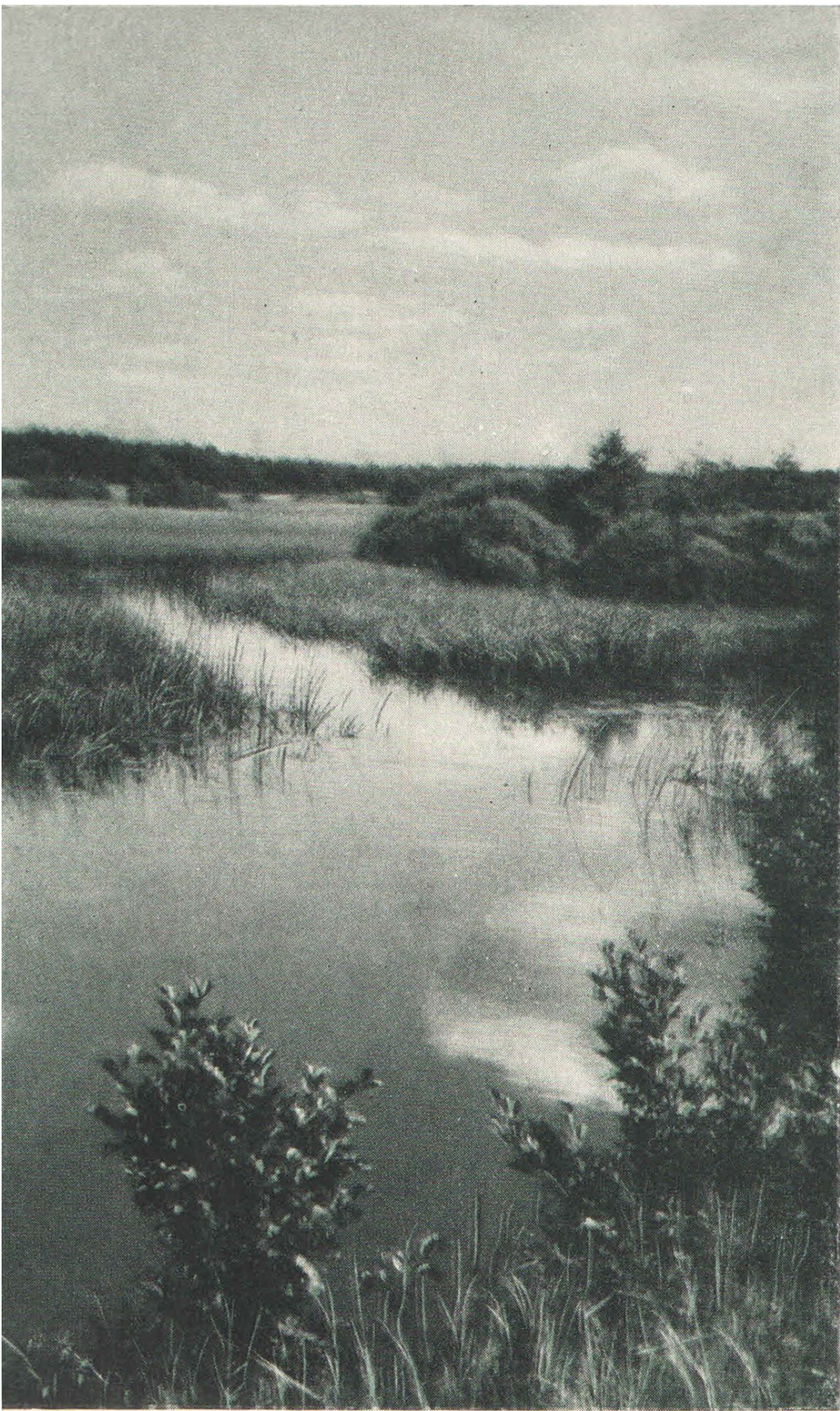

«Калі над Пушчай праносіцца навальніца, спрадвечныя дрэвы з шумам валяцца на зямлю, ламаючы і крышачы пад сабой малады падрост»

Белавежскую Пушчу ў напрамку з усходу на захад праразае вялікая колькасць
рэк і лясных ручаёў. Самай буйнай з іх з'яўляецца рака Нараў. Яна перасякае поў-
ночную частку Пушчы, мае шырокую лугавую пойму і багата рыбай.

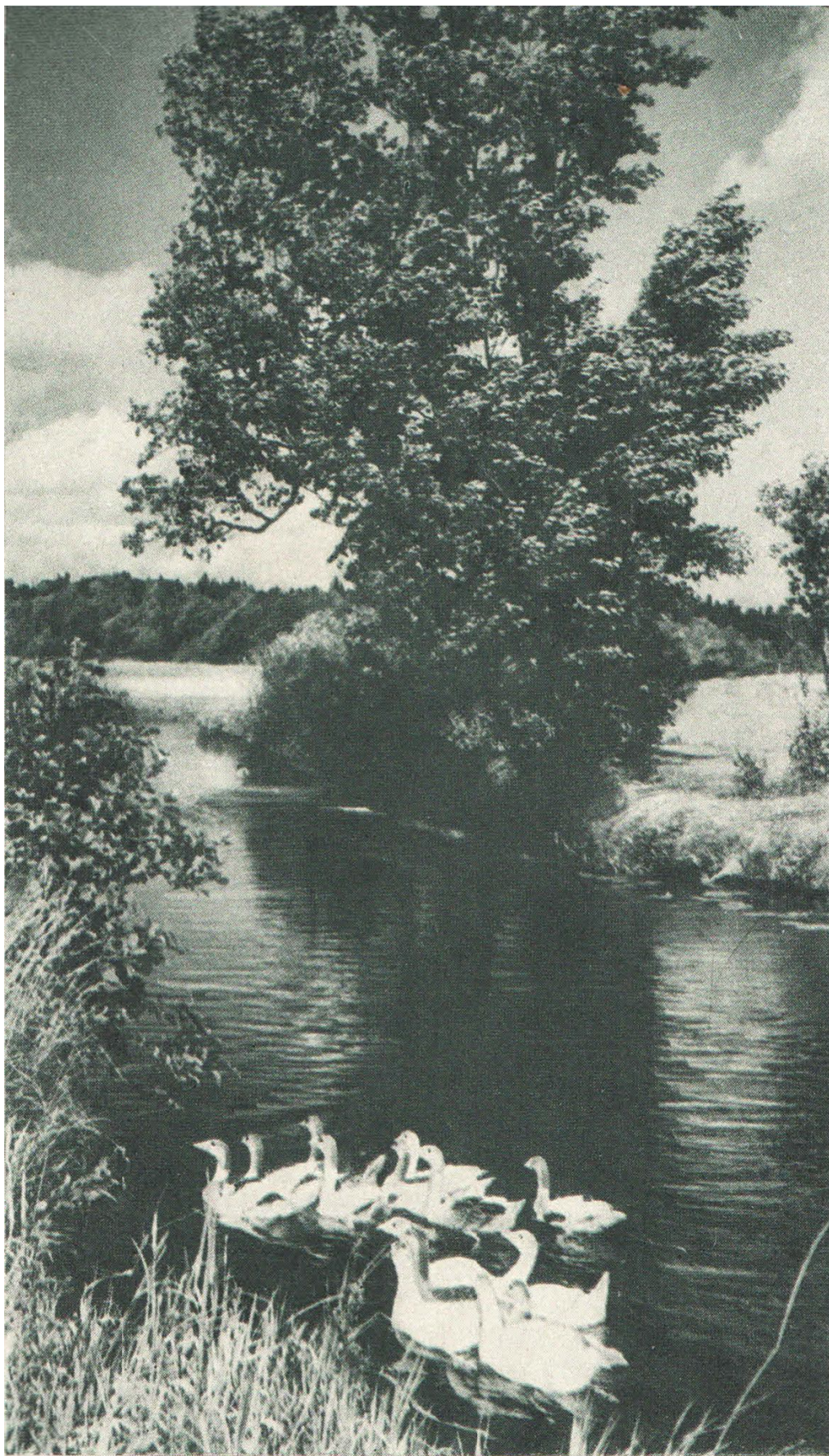

«Рэка Нарыў»

На поўднёвай ускраіне Пушчы, праз пасёлак Упраўлення запаведніка, працякае другая па велічыні рака — Лясная. Гляньце, якое раздолле тут для хатняй водаплаўнай птушкі.

«На ўскраіне Пушчы працякае рака Лясная»

Іншыя шматлікія рачулки і ручаі, звычайна па самыя берагі заросшыя лесам, яшчэ больш рознастайняць і ажыўляюць старыя лясы. Яны служаць месцам для пражывання многіх жывёл, якія прыладзіліся да воднага спосабу жыцця. Гэтыя рачулки і ручаі з'яўляюцца натуральнымі вадапоямі для шматлікіх капытных жыхароў Пушчы.

**«Рачулкі і ручаі звычайна па самыя берагі
зарастаюць лесам»**

Вялікая колькасць ціхіх затокаў, пазарастаўшых вадзяной расліннасцю, забяспечвае кармавыя ўмовы для шматлікай водаплаўнай птушкі.

«Ціхая затока»

Сусветную вядомасць Белавежская Пушча набыла дзякуючы зубрам. Гэтая магутная жывёла, якая важыць каля 800 кг, некалі была шырока распаўсюджана амаль па ўсёй Еўропе, але ўжо ў XVIII стагоддзі ўсюды была знішчана. У XIX стагоддзі зубры на волі сустракаліся толькі ў Белавежскай Пушчы і на Поўночным Каўказе, але і тут іх колькасць няспынна скарачалася.

К 1914 году ў Пушчы налічвалася каля 800—900 зуброў. Амаль усе яны былі знішчаны ў часе першай імперыялістычнай вайны немцамі, якія ўварваліся ў Пушчу. Невялікая колькасць зуброў, якая пасля вайны засталася, была ў далейшым знішчана бракан'ерамі. Апошні зубр у Белавежскай Пушчы быў забіты 9 лютага 1921 года.

«Зубр на лесной паляне»

Захады для аднаўлення статка белавежскіх зуброў пачалі прымацца ў 1929—1930 гг. за лік жывёлы, якая захавалася ў заалагічных садах. К пачатку Вялікай Айчыннай вайны ў Пушчы развялося 20 зуброў, аднак вайна надоўга перапыніла гэтую карысную работу. У 1941—1943 гг. у Пушчы нарадзілася 9 цялят, але большасць з іх загінула. Пры адступленні немцы разбурылі зубрагадавальнік, разагналі зуброў, якія там гадаваліся, і забілі пры гэтым зубрыху «Бізерту». Пасля вайны, пры ўстанаўленні новай дзяржаўнай граніцы, палова Белавежскай Пушчы адышла да Польшчы. Усе зубры апынуліся на тым баку.

«Зубр і зубрыха ў Белавежскай Пушчы»

Адраджэнне статка зуброў у савецкай частцы Пушчы пачалося ў 1946 годзе, калі, паводле дагавору з Польскай Народнай Рэспублікай, сюды было завезена 5 галоў: дзве каровы, два быкі і адзін малады бычок. Для іх пабудавалі зубровы гадавальнік на плошчы ў 24 гектары. Перавозіліся зубры ў драўляных скрынях на аўтамашынах.

«Уваход у зубровы гадавальніц»

У лютым 1949 года ў Пушчу завезена другая партыя зуброў з пяці галоў: 1 карова, 2 быкі, 1 цялушка і 1 бычок ва ўзросце 1,5 года. Зубрагадавальнік расшырылі яшчэ на 55 гектараў. Зубры былі паселены ў розных секцыях сем'ямі. Так адраджэўся статак белавежскіх зуброў, якія ў наступныя гады пачалі паспяхова размнажацца. Дасканалыя экзэмпляры жывёлы знайшлі тут усе ўмовы, неабходныя для свайго існавання.

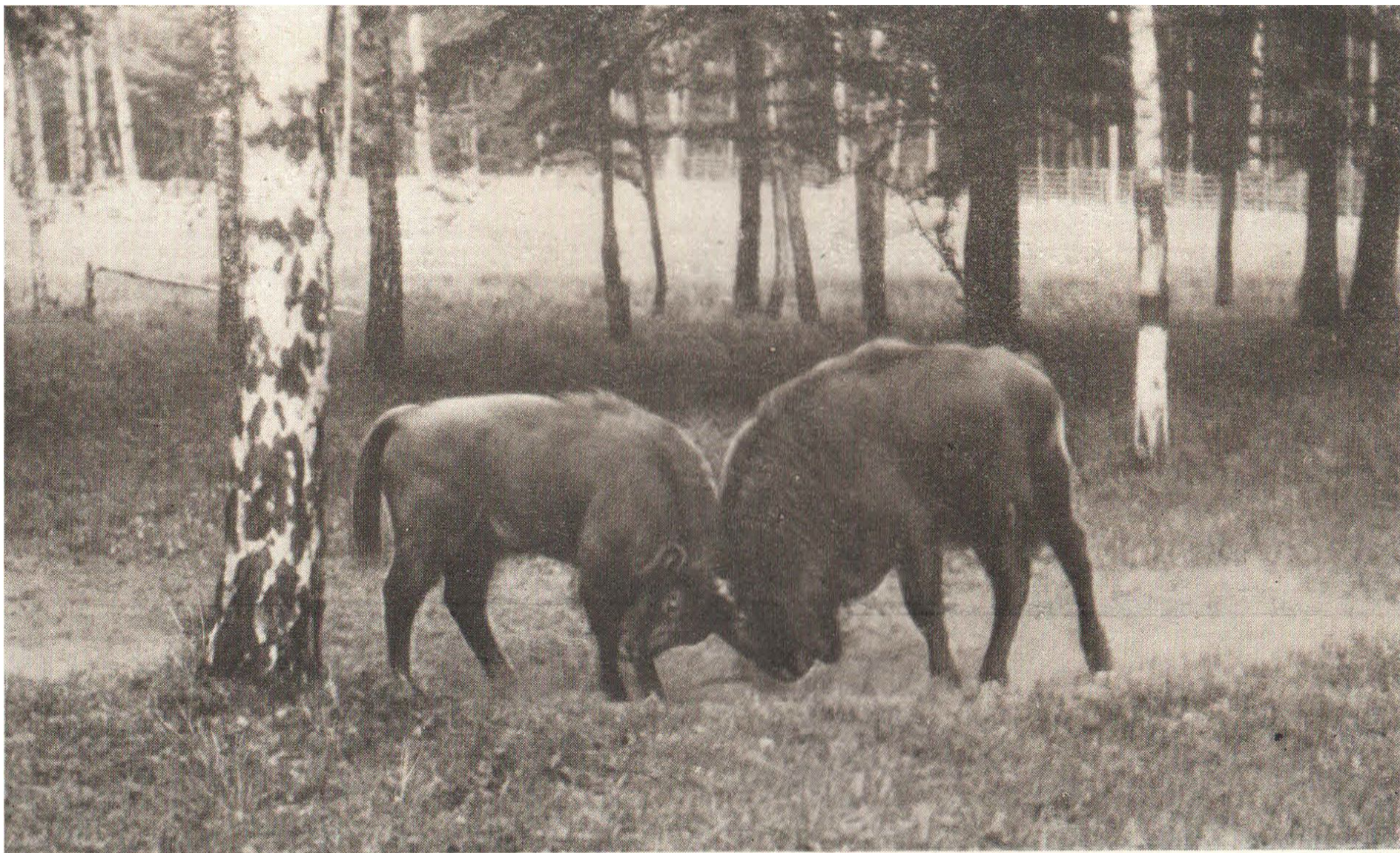

«Дасканалыя экзэмпляры жывёлы знайшлі ў Пушчы ўсе ўмовы, неабходныя для свайго існавання»

Маладыя зубраты значна страйнейшыя за сваіх дарослых бацькоў, не маюць гарба, тулава складзена прапарцыянальна. Рухавыя і гуллівыя, яны гадзінамі гуляюць і барукаюцца адзін з адным. А ну, хто каго пераможа? Толькі-б не зламаць маладыя рогі, якія з'яўляюцца ў іх ужо на першым годзе жыцця.

«Маладыя зубраты гадзінамі гуляюць і барукаюцца адзін з адным»

Работнікі запаведніка клапаціва даглядаюць зуброў. У гадавальніку зубры круглы год атрымліваюць поўнацэнны кармавы рацыён, які складаецца з канцэнтратаў, гародніны, травы, драўнянага корму, мінеральнай падкормкі. Акрамя таго, зубры знаходзяць вялікую колькасць свежай травы на спецыяльна прыстасаваных для іх кармавых палянах. Навуковыя супрацоўнікі вядуць сістэматычныя назіранні над зубрамі, вывучаюць экалагічныя ўмовы іх развядзення і ўзнаўлення.

«Навуковыя супрацоўнікі вядуць назіранні над зубрамі».

У 1953 годзе частка статка зуброў была выпушчана з гадавальніка ў лес. Пачаўся новы этап развядзення зуброў ва ўмовах вольнага ўтрымання. Зубры хутка прыстасаваліся да новых месц, і цяпер адпала неабходнасць штодзённай іх падкормкі. Так паступова пераводзяцца зубры ва ўмовы, у якіх жылі ў Пушчы іх прабацькі шмат год назад. Цікава адзначыць, што выпушчаныя ў лес зубры не адыходзяць далёка ад гадавальніка, часта падыходзяць да агарожы.

«Выпущчаныя на волю зубры хутка прыстасаваліся
да новых умоў»

Толькі ўзімку гэтым зубрам даецца падкормка. Дзеля гэтага ў лесе пабудавана спецыяльная павець-кармушка, дзе вольны статак знаходзіць падрыхтаванае для яго сена, галінкавы корм, а часам і больш ласую закуску. Аналагічныя кармушкі пабудаваны ў запаведніку не толькі для зуброў. Іх можна знайсці ў розных закутках Пушчы. Узімку гэтымі кармушкамі карыстаюцца алені і казулі. Рэгулярна праводзіцца падкормка дзікоў.

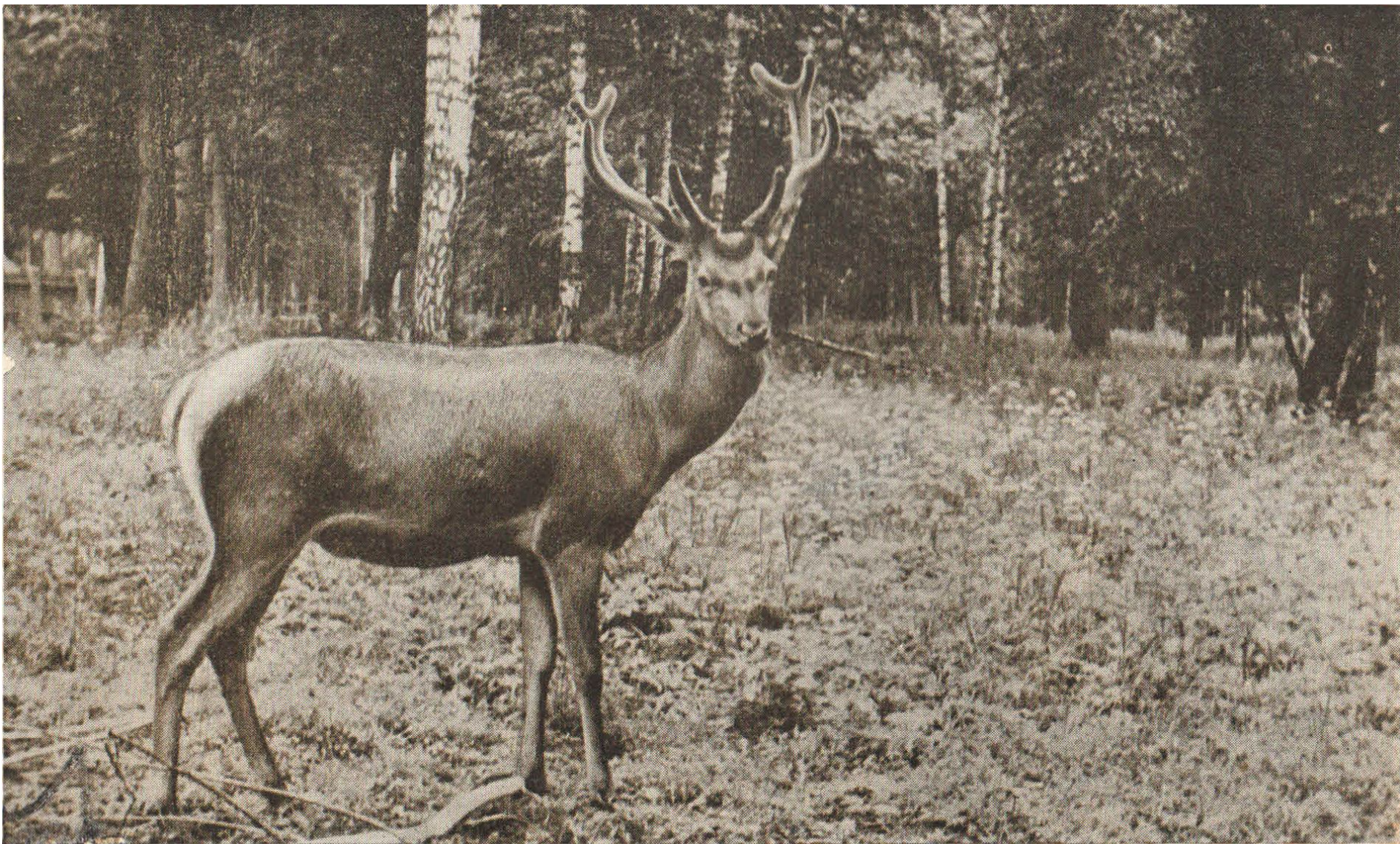
«Павець-кармушка для зуброў»

Надзейна ахаваныя чалавекам зубры ў Белавежскай Пушчы адчуваюць сябе добра і паспяхова размнажаюцца. Працэс знішчэння з твару зямлі гэтага каштоўнага віду дзікай фауны намаганнямі савецкіх людзей прыпынены. Да гэтага часу статак зуброў у савецкай частцы Пушчы размножыўся да 40 галоў, з якіх 11 накіраваны ў розныя заалагічныя сады краіны.

Украсай Белавежскай Пушчы з'яўляецца еўрапейскі алень. Як і зубры, алені ў Пушчы былі цалкам знішчаны, а затым завезены зноў і добра акліматызаваліся. Зараз алень ў Пушчы налічваецца каля 700 галоў. Гэта вельмі зграбная, стройная жывёла, вельмі асцярожная, быстрая ў бегу. Жывуць алені чародамі, улетку часта сустракаюцца адзіночкамі.

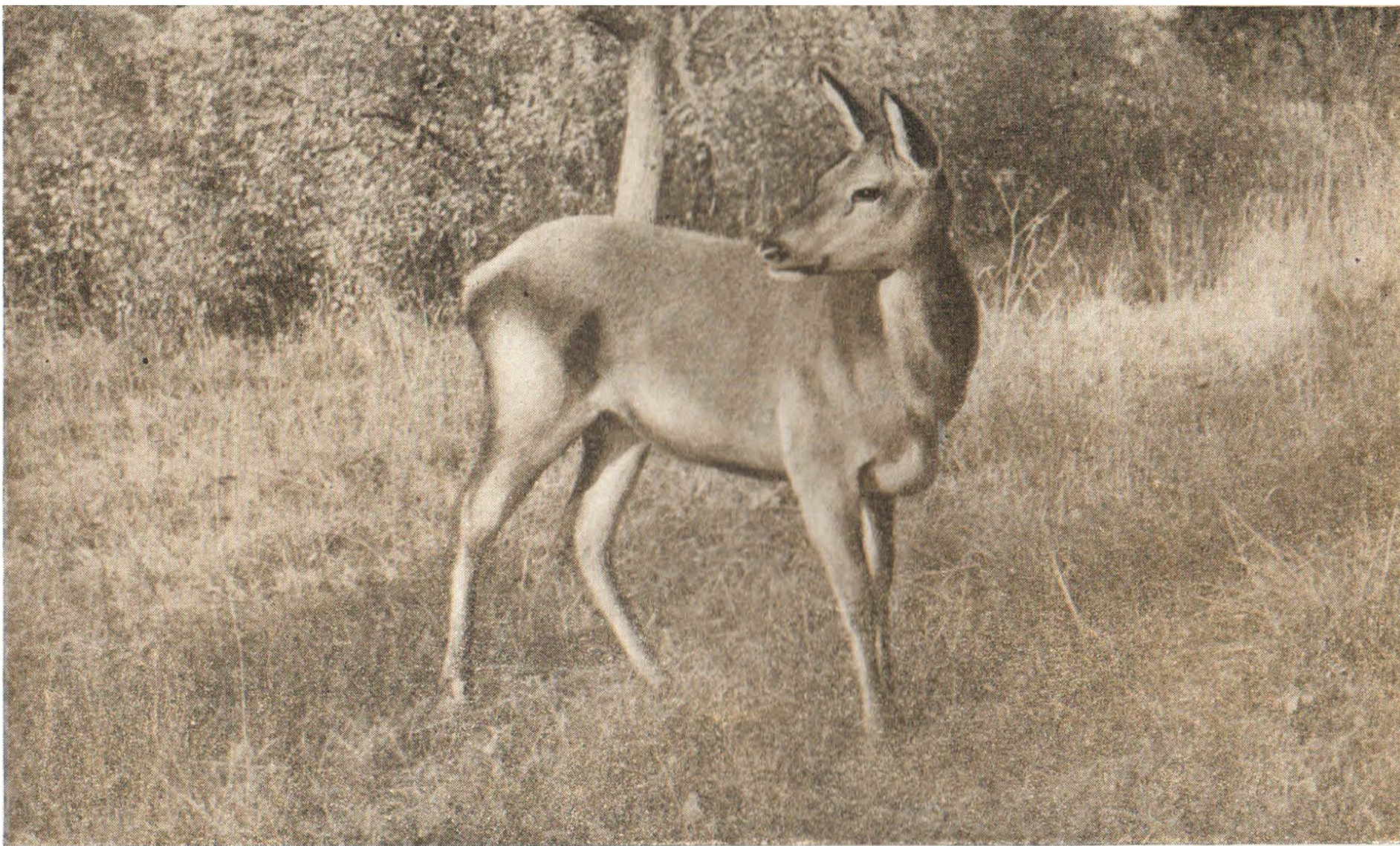

«Еўрапейскі алень у Белавежскай Пушчы»

На гэтым здымку вы таксама бачыце аленя. Неспрактыкаваны чалавек напэўна здзівіцца: «Як-жа так,—спытае ён,—дзе-ж у яго рогі?» Справа ў тым, што гэта самка, а самкі аленяў ніколі не маюць рагоў. Рагатыя самкі бываюць толькі ў адзінага віду з сямейства аленяў — у поўначных аленяў, але іх у Белавежскай Пушчы няма.

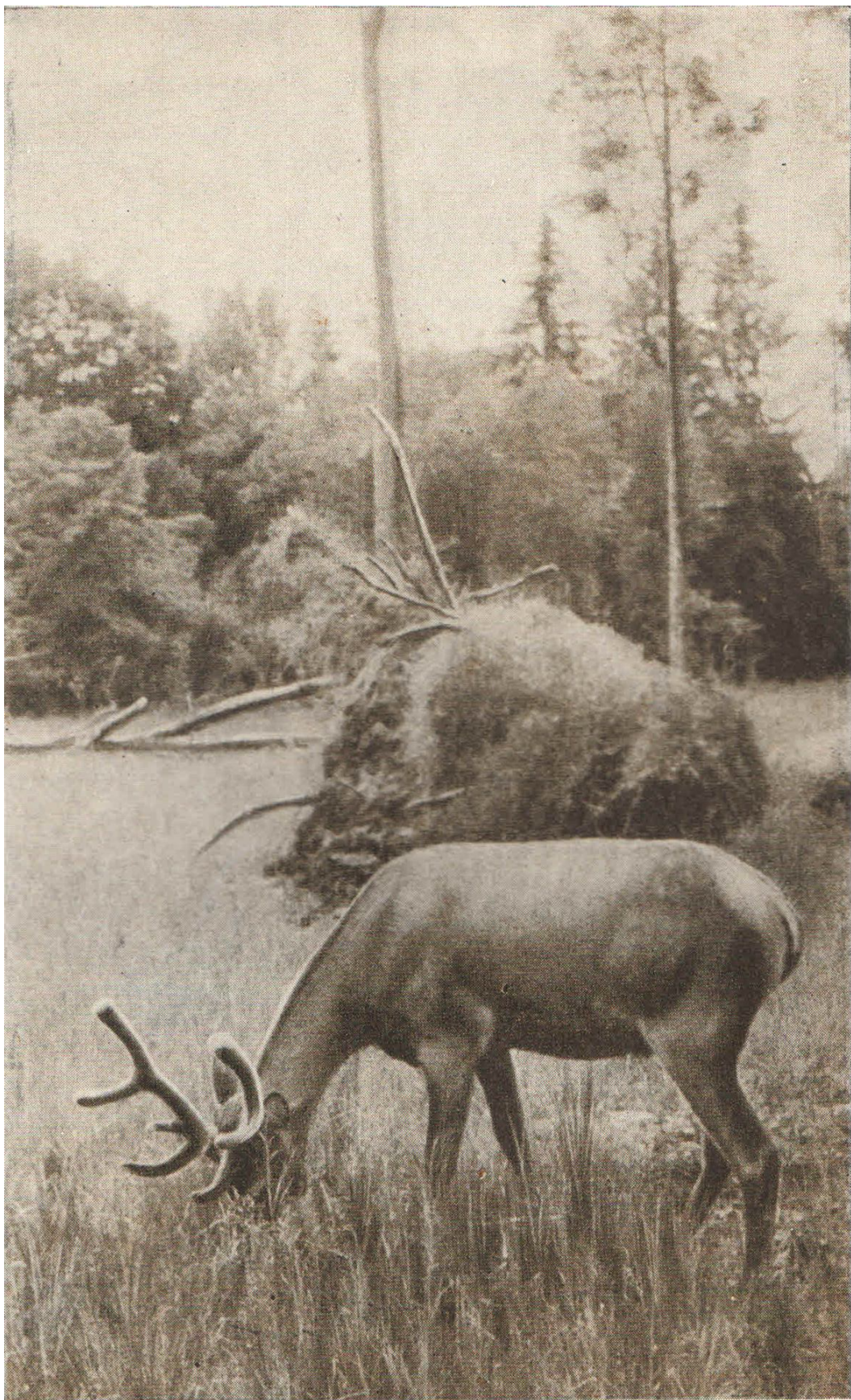

«Самкі аленяў ніколі не маюць рагоў»

Ранняй вясной у самцоў аленяў пачынаюць адрастаць маладыя далікатныя рогі, пакрытыя аксаміцістай кароткай шэрсткай. Да паловы лета рогі растуць і мацнеюць, на іх з'яўляюцца адросткі, колькасць якіх у сярэднім адпавядае ўзросту жывёлы. Толькі ў вельмі старых звяроў колькасць адросткаў паступова змяншаецца. К канцу лета рогі касцянеюць, скура з іх спадае, і яны становяцца грозная зброяй у будучай барацьбе за самку. Узімку рогі ў аленяў адпадаюць, і самцы, як і самкі, на нейкі перыяд застаюцца бязрогімі.

«Вясной у самцоў аленьў адрастаюць новыя рогі. На іх з'яўляюцца адросткі, колькасць якіх адпавядае ўзросту жывёлы»

Жывуць алені ў лясах Пушчы. Мноства маладога падросту і травяністай расліннасці забяспечвае ім добрыя кармавыя ўмовы. У многаснежныя зімы алені ахвотна карыстаюцца падкормкай з сена і галінкавага корму, нарыхтаванага супрацоўнікамі запаведніка з лета. Шматлікія ручаі забяспечваюць жывёлу свежай вадой. Колькасць аленяў у Пушчы безупынна павялічваецца.

«Шматлікія ручаі забяспечваюць жывёлу
свежай вадой»

Зрэдку ў Пушчы можна сустрэць волата нашых поўночных лясоў — лася. Прыгледзьцеся добра — на здымку іх цэлы статак. Высокародная жывёла, якая дасягае двух метраў у вышыню, спакойна пашчывае маладыя парасткі хмызняку, якія з'яўляюцца іх асноўным кормам. Як і ў аленяў, магутнымі лапатападобнымі рагамі ўпрыгожваюцца толькі самцы. Колькасць ласёў у Пушчы невялікая, але для іх аховы прыняты захады, якія, бясспрэчна, будуць садзейнічаць шырокаму рассяленню ласёў.

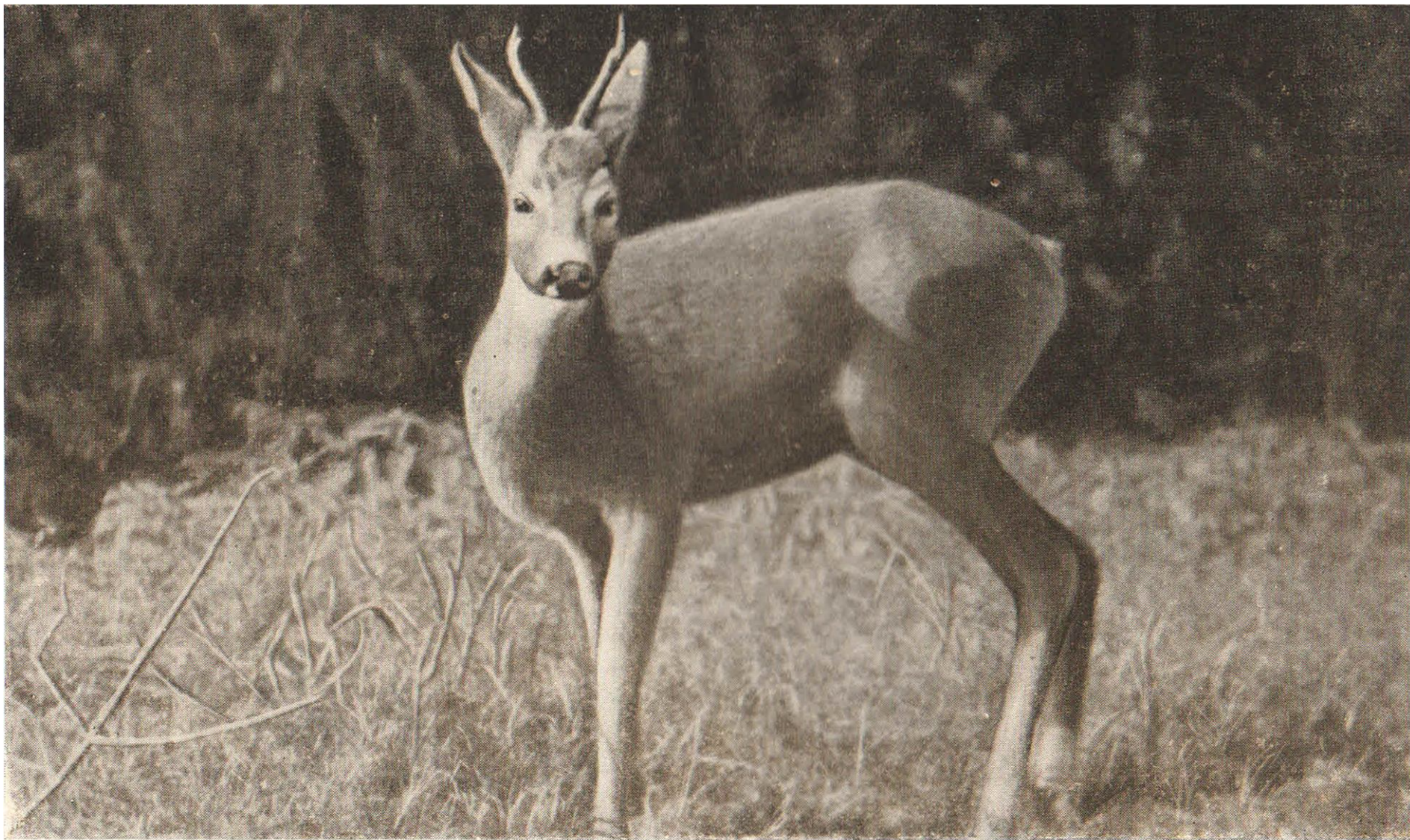

«Статак ласёў у Белавежскай Пушчы»

Шматлікая ў Пушчы і еўрапейская казуля, якую няправільна называюць дзікай казой. Невялікая, але выключна зграбная жывёла жыве ва ўсіх тыпах лесу, дзе ёсць малады лісцяны падрост. Самцы ўпрыгожаны невялікімі, але вельмі моцнымі рагамі, якія маюць усяго па тры вострыя адросткі. Маладыя казуляты лёгка прыручаюцца і праз некалькі дзён пасля адлову бегаюць за чалавекам, як сабачкі.

«Еўрапейская казуля, якую няправільна называюць дзікай казсй»

Праходзячы лясамі Пушчы, нельга не звярнуць увагі на шматлікія «парыі». Зямля на вялікай прасторы як-бы бязладна пераарана, месцамі можна заўважыць вялікія ямы. Гэта сляды дзікоў, якія ў Пушчы жывуць усюды. Вага паасобных дзікоў даходзіць да 15—16 пудоў. Кормяцца дзікі вельмі рознастайнай ежай, але асноўным кормам з'яўляюцца жалуды. Таму ў неўраджайныя на жалуды гады колькасць дзікоў рэзка скарачаецца. Затое ў гады, што ідуць за масавым плоданашэннем дуба, колькасць іх адразу павялічваецца ў некалькі разоў. У канцы лета і ўвосень дзікі ўзмоцнена харчуюцца, назапашваюць шмат тлушчу, а ўзімку, калі даступнасць кармоў становіцца мінімальнай з-за глыбокага снегу, дзікі гэтак-жа хутка худзеюць, робяцца нязграбнымі.

«Дзікі ў Пушчы жывуць усюды»

Яшчэ ў сярэдзіне XVIII стагоддзя па вадаёмах Пушчы сялілася шмат рачных баброў, але ўжо к канцу стагоддзя ўсе яны былі знішчаны. Каля 150 год Пушча заставалася без баброў. Першы бабёр (самка) быў завезены ў раку Белую ў 1940 годзе. У 1947 годзе ў яе заўважылі прыплод, з'яўленне якога можна вытлумачыць заходам сюды вытворнікаў з іншых рэк. Аднак масавага рассялення іх не адбылося. У 1956 годзе ў Пушчу завезена і выпушчана на волю 12 баброў. Першыя назіранні паказалі, што каштоўны звер тут трывала асталюецца.

«У 1956 годзе ў Пушчу завезена і выпушчана на волю 12 баброў»

Усюды ў Пушчы сустракаецца вавёрка. Выйдзіце ледзь золак у лес, і вы абавязкова ўбачыце, як з галінкі на галінку пераскоквае маленькі рыжы звярок з загнутым на спіну пушыстым хвастом. Пад дрэвамі вы знойдзеце цэлыя кучы лускі ад яловых шышак, насеннем якіх вавёрка вельмі ахвотна жывіцца. Вавёрка, якая ў Пушчы ахоўваецца, добра размнажаецца, у вялікай колькасці перахачоўвае ў прылеглыя да запаведніка раёны, дзе ў зімовы час з'яўляецца каштоўным аб'ектам палявання.

«Усюды ў Пушчы сустракаецца вавёрка»

Лютым ворагам вавёркі з'яўляецца шырока распаўсюджаная ў Пушчы куніца. Як і вавёрка, куніца лёгка пераскоквае з дрэва на дрэва. Асабліва быстрыя яе рухі пры праследаванні ахвяры. Як віхор, налятае яна на вавёрку, калі тая зазявалася, або на зайца, які прытаіўся пад кустом. З імі куніца лёгка спраўляецца. Драпежная жывёліна жывіцца таксама мышамі, птушкамі, не адмаўляецца паласавацца спелымі ягадамі. Пасяляецца куніца ў дуплах старых дрэў, а часта і ў вавёркавых гнёздах.

Шмат у Пушчы і бліжэйшых суседзічаў куніцы: чорнага тхара, гарнастая, ласкі. У адрозненне ад куніцы яны пасяляюцца на зямлі, у норах, у шчылінах паміж каменя або пад кучамі лому.

«Шырока распаўсюджана ў Пушчы куніца»

Да сям'і кунічных адносіцца таксама барсук. Аднак ні па вонкавых прыкметах, ні па спосабу жыцця ён нікольні не падобны на сваіх суродзічаў. Познім вечарам дзіклівы звер вылазіць з глыбокай нары на начное паляванне, а з надыходам ранішняй зары зноў хаваецца ў яе. На ўсю зіму барсук залягае ў глыбокі сон, шчытна заваліўшы пры гэтым уваход у сваю нару. Усю зіму ён нічым не жывіцца. Цікава адзначыць, што барсук, у процілегласць многім іншым звярам, вельмі ахайны. Недалёка ад нары ён капае ямку-прыбіральню. Калі адна ямка запоўніцца, ён закопвае яе і робіць другую.

«Вечарам барсук вылазіць з нары на начное паляванне»

На ўзлеску або ў пойме рэк, у земляных, часта барсуковых норах пасяляецца лісіца. Жылую лісіную нору лёгка пазнаць па свежай зямлі, якую лісіца выкідае пры ачыстцы, і па шматлікіх сцежках, якія разыходзяцца ад нary. У нary лісіца прыносіць прыплод. Маладыя лісяняты, вельмі падобныя на ваўчанят, хутка пачынаюць вылазіць з нary. Яны з нецярплівасцю чакаюць, калі маці вернецца з палявання і прынясе ім задушаных зайцоў і птушак. Праз нейкі час лісіца пачне навучаць лісянят свайму драпежнаму рамяству.

«Маладыя лісяняты вылазяць з нары і з нецярплівасцю чакаюць, калі маці вернецца з палявання»

А хітруннa лiсiцa тым часам цярплiвa шнырыць па густых зараснiках, пiльнa аглядаецца вакол, прынюхваецца, прыслухоўваецца, цi няма дзе блiзка дрымотнага зайчанняцi, нядбайнай птушкi або лясной мышы, якая неасцярожна прабiраецца па па-рыжэлай лясной падсцiлцы.

«А хітруння лісіца тым часам шнырыць па густых зарасніках»

Грозным ворагам жывёльнага свету з'яўляецца воўк. У Пушчы асабліва церпяць ад ваўкоў алені, казулі, дзікі. З ваўкамі вядуць сістэматычную барацьбу, за знішчэнне іх дзяржава выплачвае вялікія прэміі. Аднак поўнае знішчэнне пражэрлівых драпежнікаў—не лёгкае справа. У пошуках здабычы ваўкі здольны рабіць вельмі вялікія пераходы, пры гэтым з'яўляюцца ў такіх мясцінах, дзе іх раней ніколі не было. У Пушчы штогод знішчаецца па некалькі дзесяткаў ваўкоў, але праходзіць час, і новыя драпежнікі з'яўляюцца тут з навакольных раёнаў.

«Ваўкі з'яўляюцца грознымі ворагамі жывёльнага свету Пушчы»

Не меншым ворагам для дзікай жывёлы з'яўляецца і рысь. Гэтая буйная дзікая кошка вельмі асцярожная, хітрая, пры нападзе на ахвяру няўмольная. Падоўгу сядзіць рысь на дрэве, затоіўшыся ў густых галінах. Побач пасецца статак казуль. Яны не падазраюць аб прысутнасці злога ворага. Але вось ахвяра выбрана, драпежнік з вышыні кідаецца на жывёліну, доўгія кіпцюры глыбока ўпіваюцца ў цела, а вострыя зубы ўмомант перагрызаюць горла ахвяры. Хвіліна — і абяскроўленая жывёліна трапечацца ў перадсмяротнай агоніі. Рысь, як і воўк, падлягае знішчэнню ўсімі мерамі.

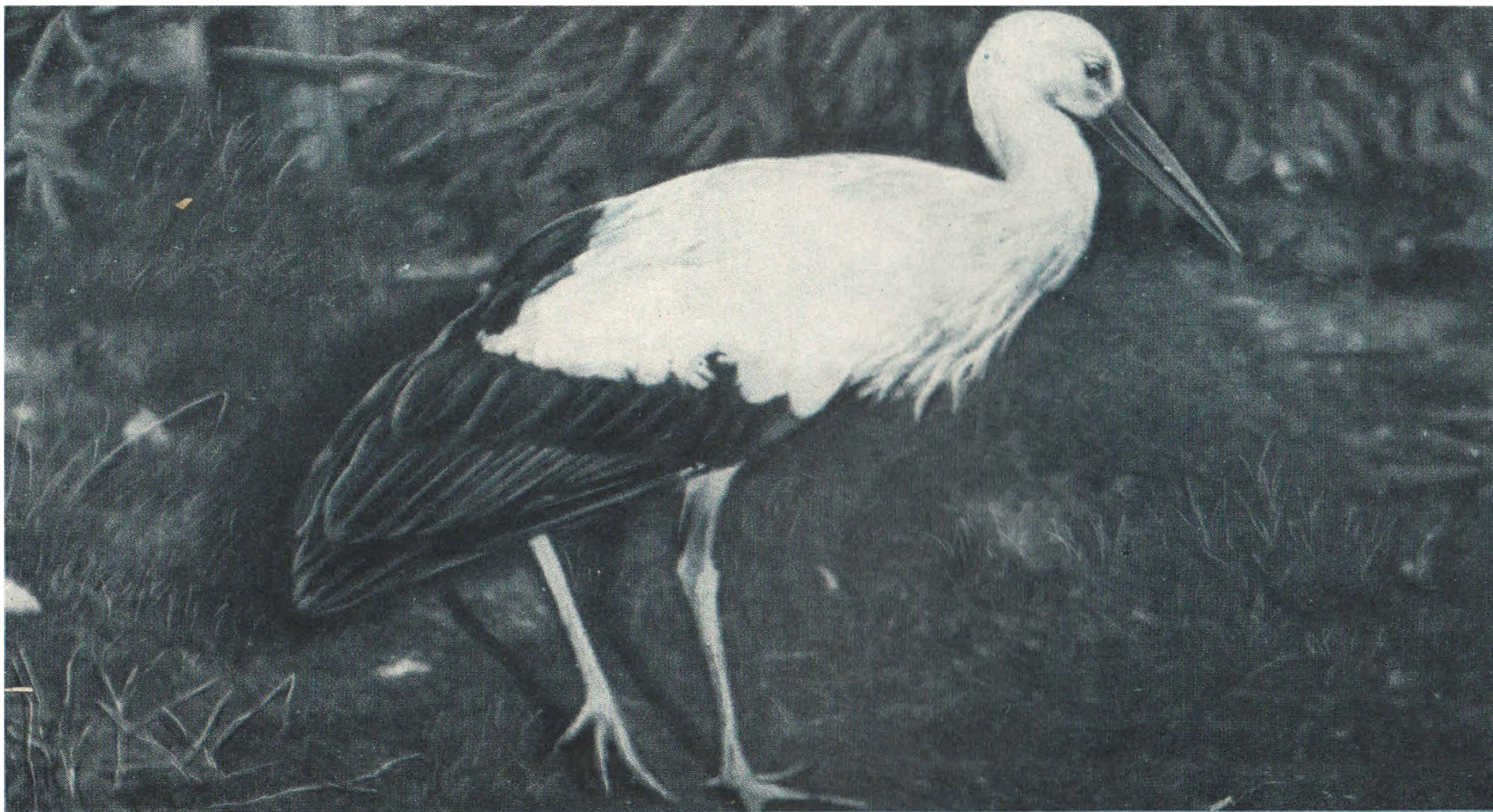

Багаты і рознастайны птушыны свет Белавежскай Пушчы. Тут можна сустрэць больш чым 200 відаў птушак. Амаль усе яны прыносяць чалавеку неацэнную карысць: адны з іх знішчаюць мірыяды шкодных насякомых, іх лічынак і кукалак; другія — мышападобных грызуноў; трэція ачышчаюць палі ад пустазелля і г. д.

Вось на ўзлеску павольна крочыць белы бусел, шукаючы для сябе здабычу. Раптам ён пабег, схіліўся да зямлі, і вось у яго доўгай дзюбе кольцамі выкручваецца ядавітая гадзюка. Улюбёнай ежай буслаў з'яўляюцца лягушкі і рыбка. Але наогул бусел нягрэблівы ў ежы і ў вялікай колькасці глытае мышэй, яшчарак, змей, слімакоў, а часам і раслінныя кармы. Звычайна белыя буслы пасяляюцца каля чалавечага жылля, але ў Пушчы яны астальёўваюцца і ў лесе на высокіх дрэвах.

«Па ўзлеску павольна крочыць белы бусел»

На гэтым здымку вы бачыце птушанят чорнага бусла. Якія-ж гэта птушаняты? — скажаце вы. Так. З-за вялізных памераў іх цяжка назваць птушанятамі, але тым не менш гэта птушаняты. Яны яшчэ баяцца адарвацца ад роднага гнязда, але ўжо прабуюць магутнасць свайго крылля. Хутка яны ўздужаюць і залунаюць над бясконцымі прасцягамі лясоў. Чорных буслаў у Пушчы не шмат, але сустракаюцца яны з году ў год. У адрозненне ад беллага чорны бусел — вельмі асцярожная птушка, селіцца на далёкіх ад чалавечага жылля балоцістых мясцінах, на вялікай вышыні. Кожная пара займае свой пэўны раён пражывання, куды іншыя пары не дапускаюцца. Нават на пралёце гэтыя птушкі не збіраюцца вялікімі чародамі, а лётаюць чародкамі па 5—6 штук.

«Птушаняты чорнага бусла на гняздзе»

З буйных аселых птушак у Пушчы асабліва цікавыя жыхары лясоў—глушцы і цецерукі. Хто з аматараў палявання не адчуваў асалоды падыходу да глушца, калі ён такуе; або не назіраў з засады забайныя бойкі чырвонабровых касачоў-такавікоў. Удача пры паляванні на гэтых птушак заўсёды была заповітным жаданнем усіх паляўнічых.

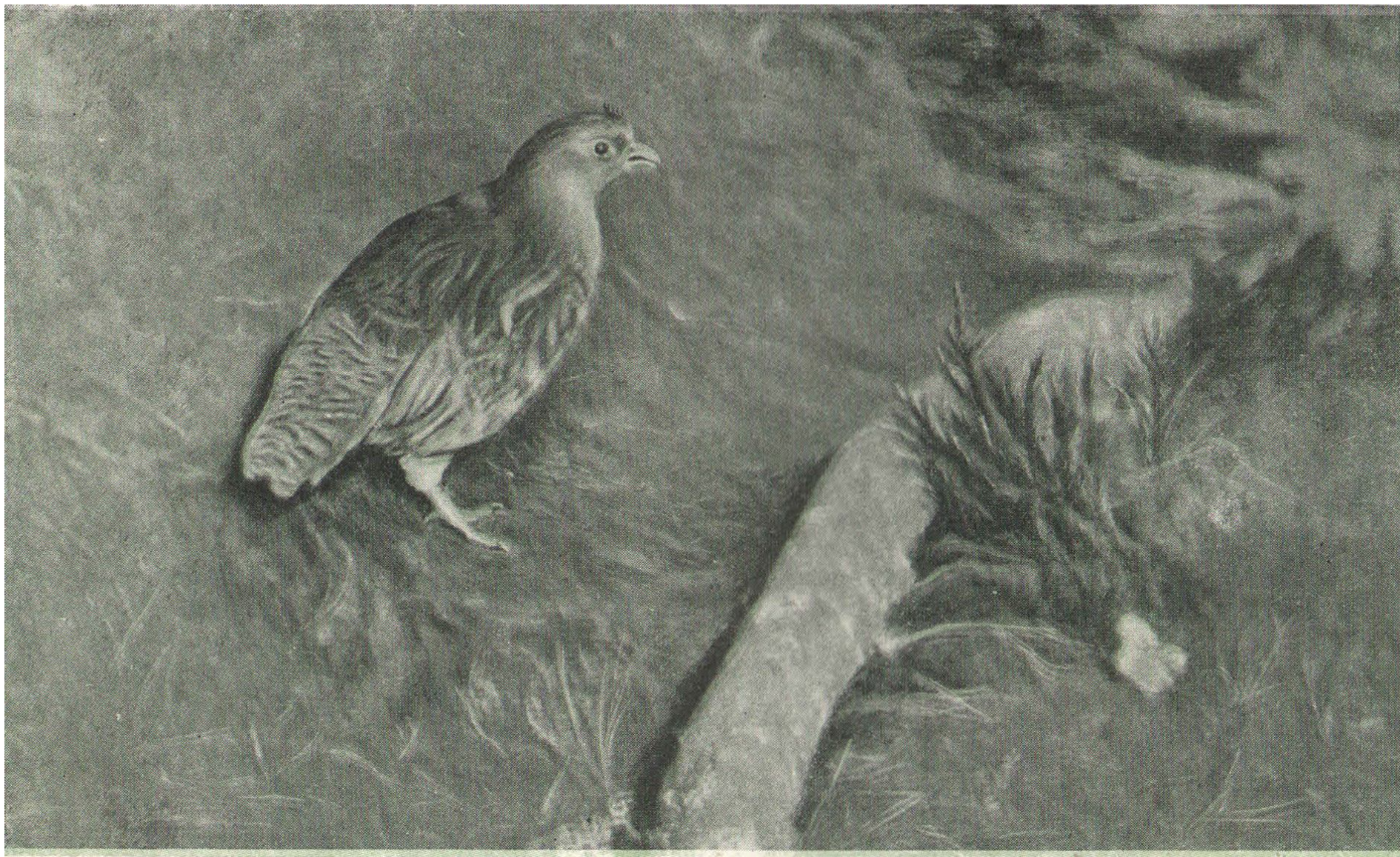

«Хто з аматараў палявання не адчуў асалоды падыходу да глушца, калі ён такуе»

Стэпавым суродзічам лясных курыных птушак з'яўляецца шэрая курапатка. Селіцца яна ў Пушчы пераважна на палях, якія чарадуюцца з хмызняком, дзе звычайна і выводзіць сваё шматлікае патомства. Як і ўсе птушкі ў запаведніку, курапатка строга ахоўваецца.

«Шэрая курапатка селіцца на палях, якія чаргуюцца з хмызнякамі»

Амаль ва ўсіх тыпах лесу селіцца таежная птушка — рабчык. На здымку вы бачыце рабчыка, які сядзіць на гняздзе. Прыгледзьцеся, як яго афарбоўка гарманіруе з афарбоўкаю назакольных прадметаў. Так званая ахоўная афарбоўка — дзіўнае прыстасаванне, выпрацаванае многімі дзікімі жывёламі ў працэсе гістарычнага шляху развіцця прыроды. Робячы жывёлу малапрыкметнай сярод навакольных прадметаў, ахоўная афарбоўка з'яўляецца магутным сродкам захавання відаў, барацьбы віду за сваё існаванне.

«Рабчык, які сядзіць на гняздзе»

Але не толькі ахоўную афарбоўку, а і многія іншыя прыстасаванні выпрацавала прырода для захавання відаў, у тым ліку і іншыя віды афарбоўкі. Так, напрыклад, у птушыным свеце асабліва пашырана яркая афарбоўка іх апярэння. Значэнне яе яшчэ ў многім не высветлена, але бясспрэчна, што яна мае вялікае экалагічнае значэнне. Гляньце, як рознастайна расфарбавана звычайная ў Пушчы сойка. Гэтая птушка ўмела пераймае галасы некаторых птушак і па праву называецца перасмешніцай. Селіцца яна ў высокаствольных лясах і пазбягае дробналесся. Пры багацці кармоў сойка далёка разносіць па тэрыторыі спелыя жалуды і закопвае іх у мох, чым садзейнічае распаўсюджванню дуба.

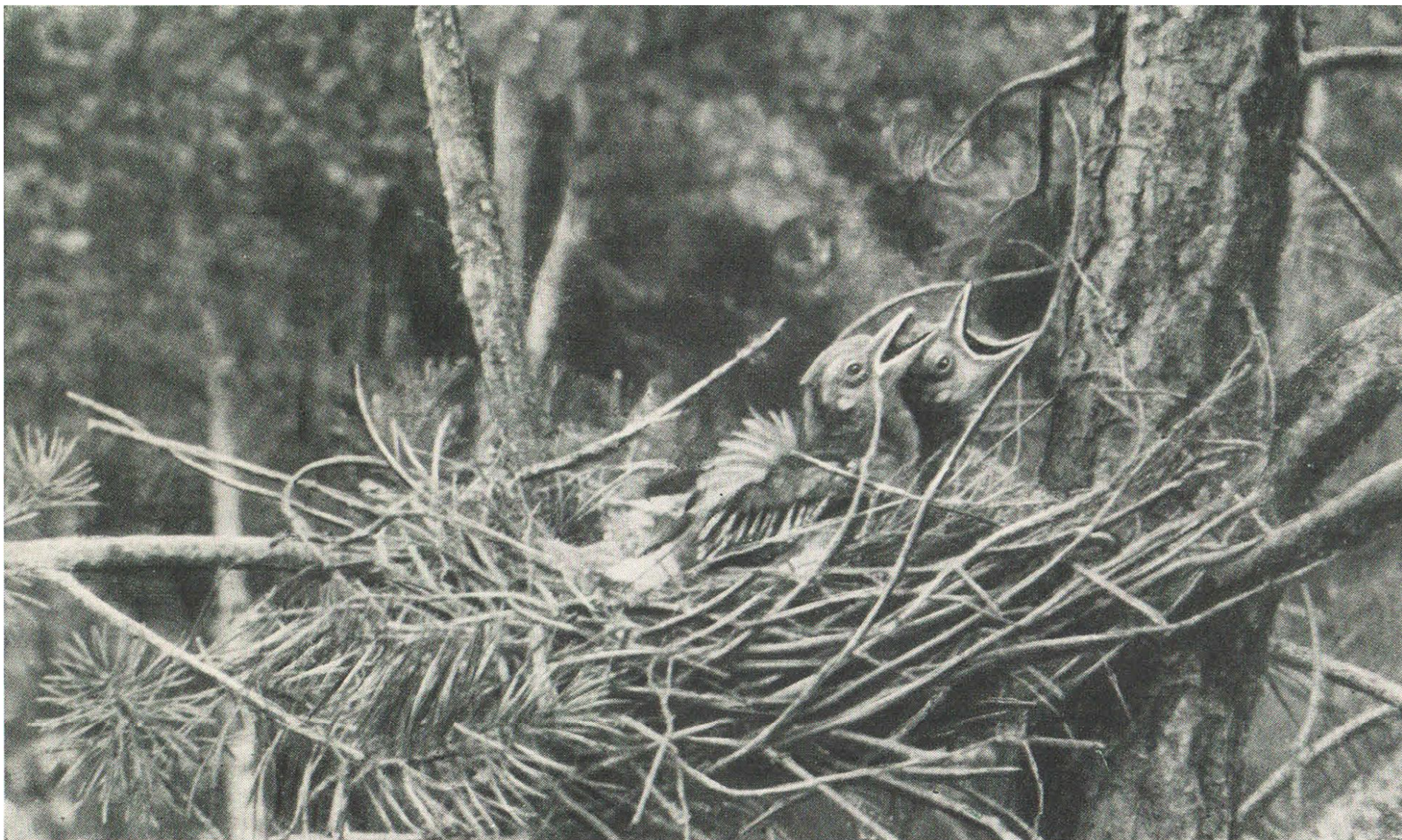

«У высокоствольных лесах Пушчы селіцца рознастайна афарбаваная сойка»

Аднак птушаняты сойкі не маюць такога яркага афарбавання, як іх дарослыя родзічы. Расфарбоўка іх гарманіруе з назакольнымі прадметамі і робіць іх малапрыкметнымі. У даным выпадку мы маем спразу з ахоўнай афарбоўкай, якая забяспечвае захаванне віду на першапачатковай стадыі развіцця асобін. Усемагутная прырода, выпрацоўваючы ў жывёлы гэтыя, а таксама рад іншых прыстасаванняў, надзейна ахоўвае сваіх гадунцоў у спрадвечнай барацьбе за існаванне.

«Птушаняты сойкі на гняздзе»

На гэтым здымку вы бачыце саракуша — аднаго з прадстаўнікоў вялікай групы пеўчых птушак, рознастайныя спевы якіх зачароўваюць усякага аматара прыроды. Але ці вядома вам, наколькі карысныя чалавеку гэтыя маленькія птушыныя? Цяжка ўявіць сабе, што-б тварылася ў прыродзе, калі-б не іх непрыкметная, але выключна плённая работа. Энергічная жыццедзейнасць птушак патрабуе багацця ежы, таму птушкі надвычай пражэрлівыя. Большасць дробных пеўчых птушак жывіцца шкоднымі для сельскай і лясной гаспадаркі насякомымі, знішчаючы пры гэтым незлічоную колькасць іх. Лёгка сабе ўявіць, што каб не дапамога гэтых птушак, то ў прыродзе развялося-б столькі лічынак насякомых, што не было-б ніякай фізічнай магчымасці барацьбы з імі.

«Саракуш»

Узімку шумныя чародкі сініц, маленькіх каралькоў і дзятлаў, вандруючы па лесе, знішчаюць да 70—80 працэнтаў ячак і лічынак шкодных насякомых. Але асабліва плённай з'яўляецца дзейнасць птушак вясной і летам, у перыяд выкормлівання птушанят. Яшчэ задоўга да ўсходу сонца нястомныя працаўнікі ўзнімаюцца на крыло і накіроўваюцца на пошукі ежы. Птушаняты растуць і патрабуюць усё больш корму, і бацькі шмат разоў на дні кормяць іх. Гарыхвостка, напрыклад, прылятае з кормам да гнязда больш 450 разоў у дзень, гарадская ластаўка — каля 300 разоў, а маленькая валавока (крапіўнік) — да 600 разоў за дзень.

«Сіваваронка»

Толькі адна пара шпакоў за перыяд выкормлівання птушанят знішчае каля 8 тысяч майскіх жукоў і іх лічынак. Дадайце да гэтага незлічоную колькасць вусеняў і насякомых, якія падбіраюцца шпакамі на палях і гарадах. Такіх прыкладаў можна прывесці шмат. Але ўжо і гэтага даволі, каб правільна ацаніць велізарную карысць птушак. Таму ўсе птушкі ў Пушчы строга ахоўваюцца.

«Птушаняты ўдода»

З мэтай масавага размножвання карысных птушак у Пушчы штогод развешваюцца сотні шпакоўняў, сінічнікаў і іншых штучных дуплянак, якія птушкамі засяляюцца вельмі ахвотна. Затраты на гэтую добрую справу з лішкам акупаюцца карыснай дзейнасцю нашых птушыных сяброў.

«У Пушчы развешана больш двух тысяч штучных дуплянак»

Багата Пушча і водаплаўнаю птушкай, якая спыняецца тут для гнездавання. На
ціхім плёсе тут нярэдка можна сустрэць чародку дзікіх качак, якія выплываюць з гус-
тых зараснікаў. Прывольна ім пад ласкавымі праменьнямі сонца, а самае галоўнае —
бяспечна. Паляванне ў запаведніку строга забараняецца.

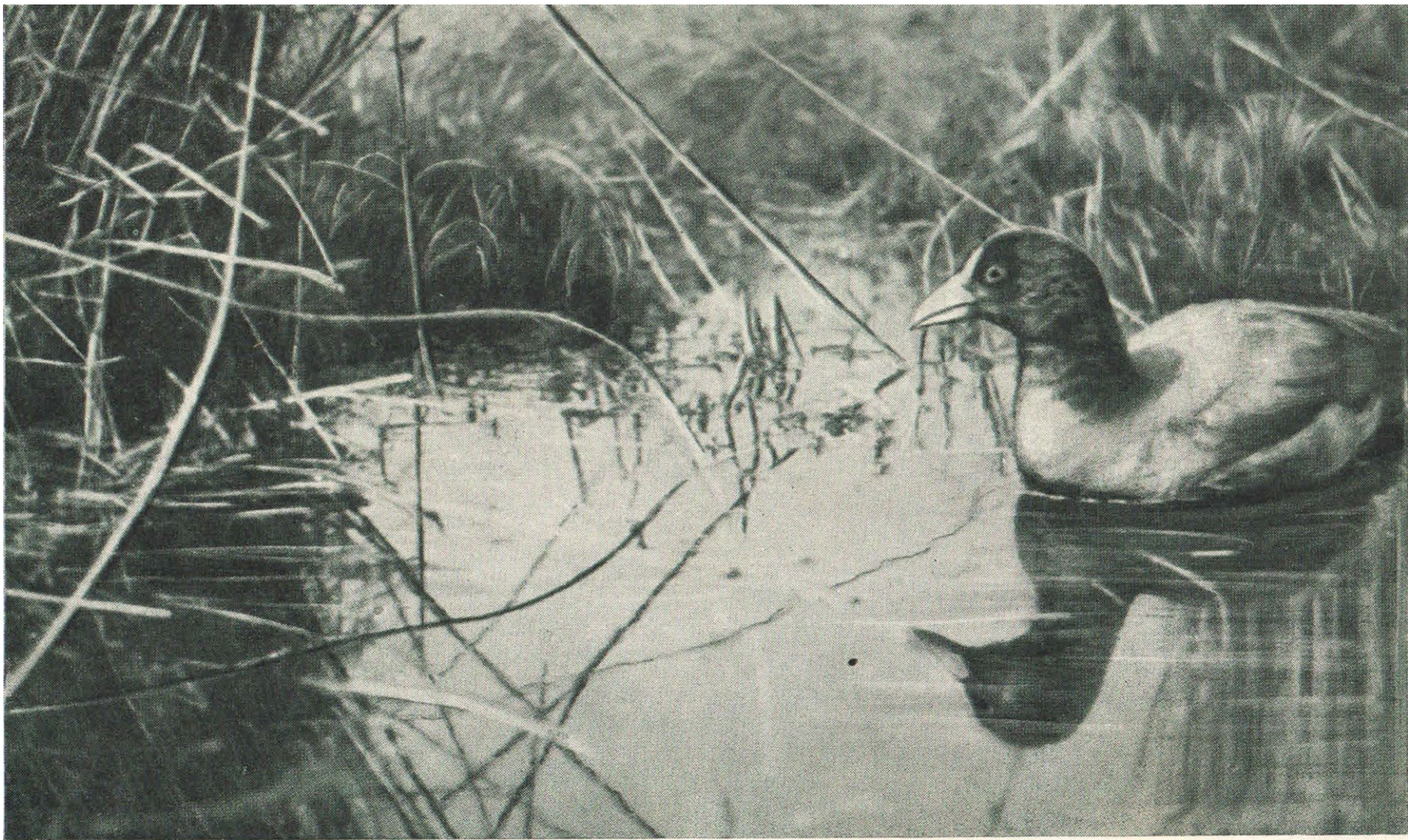

«На ціхім плёсе можна сустрэць чародку дзініх качак»

На ціхіх затоках і невялікіх азёрах можна сустрэць лысуху. Як бачыце, гэта таксама водаплаўная птушка, аднак адносіцца яна да вялікай групы пастушковых птушак, куды ўваходзяць таксама журавель, драфа, стрэпет і некаторыя іншыя. Лысуха, у адрозненне ад сваіх суродзічаў, выдатна прыстасавалася да воднага спосабу жыцця. На пальцах яе ног — веслападобныя аблямоўкі, з дапамогаю якіх яна дасканала плавае і нырае, праходзячы пад вадой значныя адлегласці. Гнёзды лысуха робіць на вадзе, часта плывучыя, злёгка прымацаваныя да чароцін, якія тырчаць з вады.

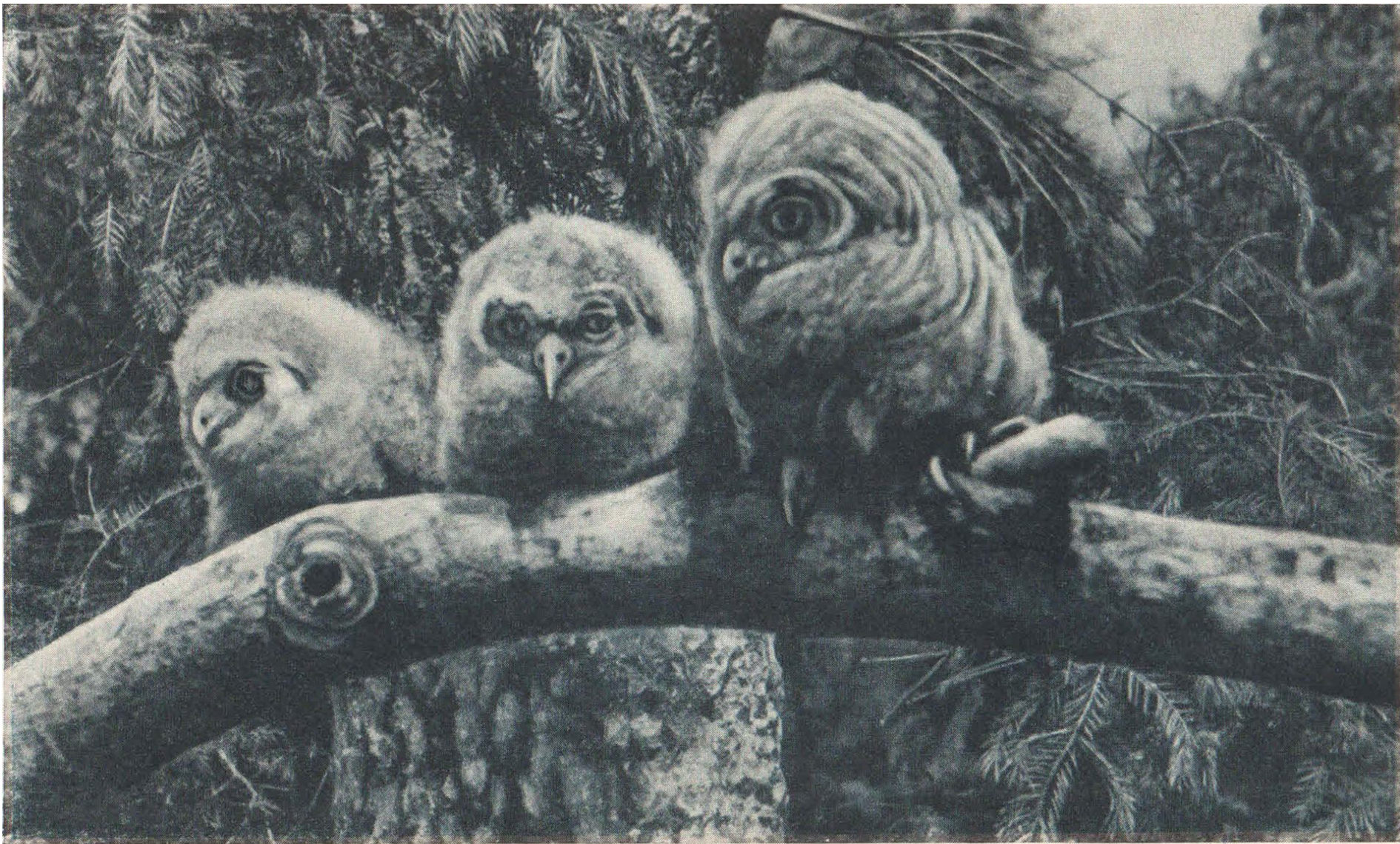

«Лысуха выдатна прыстасавалася да воднага спосабу жыцця»

Шматлікая ў Пушчы група драпежных птушак. Звычайна ў народзе іх усіх лічаць шкоднымі. Аднак такое ўяўленне далёка не правільнае. Праўда, некаторыя драпежныя птушкі часта знішчаюць дробных птушак, часам нападаюць на хатнюю птушку, але шкода, якую яны прыносяць, ні ў якой меры не змяншае іх велізарную карысць. Палявы мышалоў, дробныя сокалы і інш. у велізарнай колькасці знішчаюць мышападобных грызуноў — шкоднікаў сельскай гаспадаркі. Вельмі карысная таксама сава, якая вядзе начны спосаб жыцця. Так, напрыклад, сава за час выкормлівання птушанят з'ядае да 200 суслікаў і 100 мышэй. Прымаючы пад увагу, што адна мыш з'ядае за год 2—3 кг, а суслік—да 16 кг адборнага збожжа, знішчэннем гэтых грызуноў сава ратуе каля 3,5 тоны зерня.

«Птушаняты савы. Вельмі рыхлае апярэнне робіць іх надзвычай нязграбнымі»

У знішчэнні мышападобных грызуноў з совамі сапернічаюць канюкі. Часта можна бачыць, як яны сядзяць на дрэвах, на тэлеграфных слупах, сціртах збожжа і іншых узвышшах сярод палёў. Раптам птушка зрываецца са свайго назіральнага пункта, на ляту хапае заўважаную палёўку, адносіць яе ў гняздо і зноў займае ранейшае месца. Часам канюкі выглядаюць здабычу, плаўна лунаючы на велізарнай вышыні. Зрок у гэтых птушак выключна востры, і грызуноў, якія шныраць у зарасніках, яны лёгка заўважаюць з вялікай вышыні.

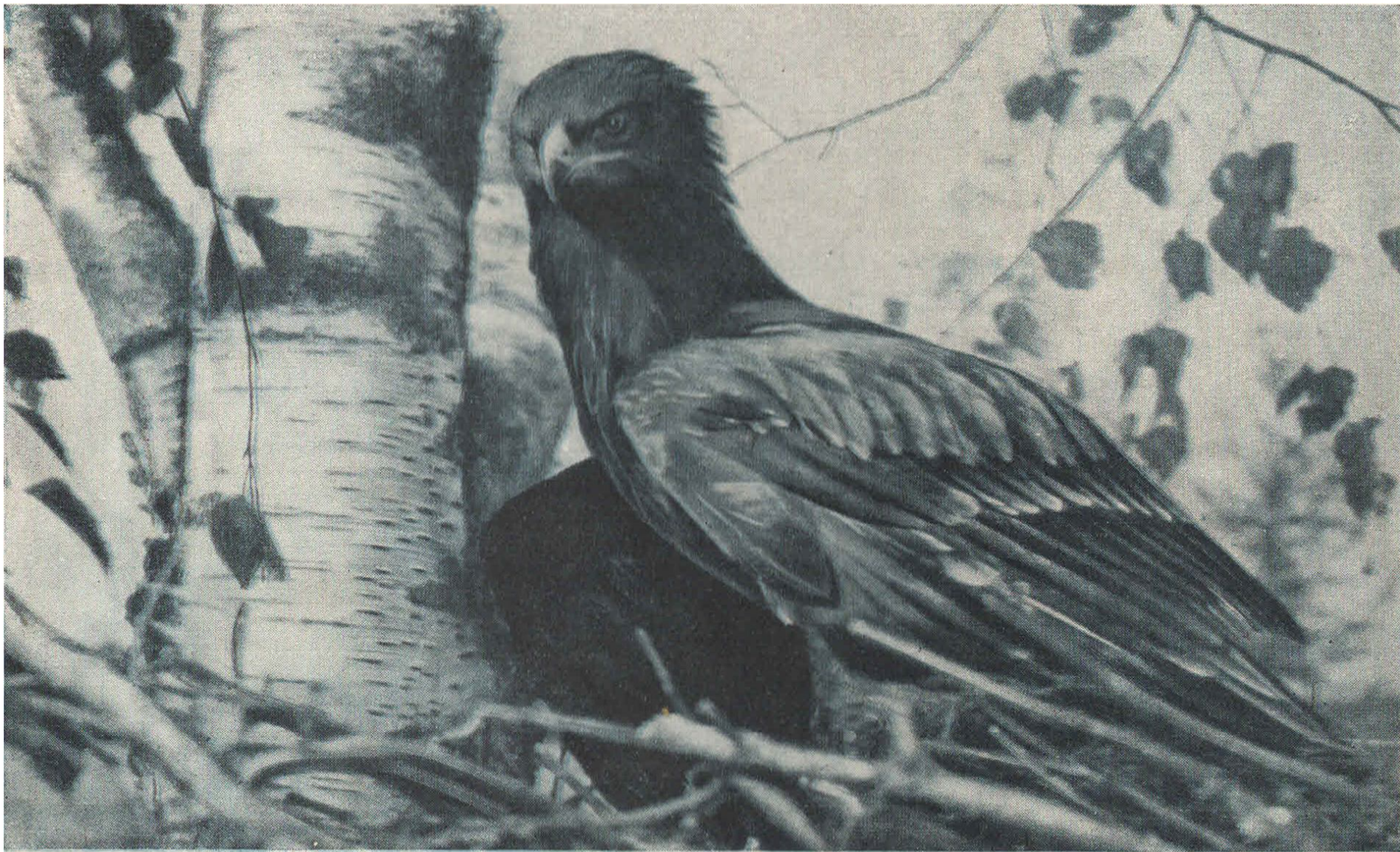

«Птушаняты канюка на гняздзе»

Нярэдка ў Пушчы можна сустрэць малога падорліка. Гэты невялікі памерамі арол знішчае шмат мышападобных грызуноў, часта ловіць насякомых, каля ракі корміцца дробнаю рыбай, пры выпадку жывіцца падлай. Селяцца падорлікі ў высокаствольных лясах, каля рэк і азёр; гняздо робяць на старых магутных дрэвах, якім карыстаюцца з году ў год.

«Малы паторлік»

Яшчэ нядаўна ўзышло сонца, і яго праменні заліваюць наваколле. Прачнулася гаманлівая птушыная калонія і, страсануўшы злёжку прымятае пер'е, вылятае на пошукі корму. Але вось нешта пранеслася з шумам за ёю. Чародка шарахнулася, спалоханыя птушкі кінуліся ўрассыпную... Але позна: сокал-сапсан ужо дагнаў адну з птушак, і яна бездапаможна забілася ў яго кіпцюрыстых лапах. Амаль не бывае выпадку, каб стары сапсан прамахнуўся, праследуючы здабычу. Ён нападае на ўсякую птушку, з якою можа справіцца, і б'е яе толькі на ляту. З зямлі сапсан не можа ўзяць ні птушку, ні звярка. Знішчаючы вялікую колькасць карысных птушак, сокал-сапсан, бясспрэчна, з'яўляецца шкодным драпежнікам.

«Сокал-сапсан нападае на ўсякую птушку,
з якою толькі можа справіцца»

Але самым шкодным з драпежных птушак з'яўляецца ястраб-цецеравятнік. Яго лёгка адрозніць ад іншых драпежных птушак, бо ён мае агніста-жоўтыя вочы і падоўжаны хвост з цёмнымі папярочнымі палосамі. Вельмі спрытная і моцная птушка гэты ястраб смела нападае на буйных птушак і лёгка спраўляецца нават з зайцам сярэдніх памераў. Грозная зброяй яго з'яўляецца вялікі востры кіпцюр задняга пальца, якім драпежнік коле глыбока, часта ў самае сэрца. Бясспрэчна, шкоднымі драпежнікамі з'яўляюцца таксама ястраб-перапялятнік, які знішчае велізарную колькасць дробных птушак, а таксама чаротавы, або балотны мышалоў, які знішчае водаплаўную птушку і яе яйкі, спрытна вышукваючы гнёзды. Нават у Пушчы гэтыя драпежнікі ўсюды падлягаюць знішчэнню.

Вялікая колькасць птушак, якія жывуць у нас, з'яўляюцца пералётнымі. Вясной яны прылятаюць да нас, а ўвосень зноў пакідаюць сваю радзіму на ўсю зіму. Дзе-ж яны зімуюць? Па якіх шляхах лётаюць у вырай? З якой хуткасцю ляцяць птушкі ў часе сваіх тысячакілометровых падарожжаў? Гэтыя і многія іншыя пытанні здаўна цікавілі людзей. Вырашыць іх дапамагло масавае кальцаванне птушак. Вялікая работа па кальцаванні вядзецца і ў дзяржаўным запаведніку. Штогод тысячы алюмініевых колцаў з нумарам надзяюцца на ножкі розных відаў птушак, якія потым выпускаюцца на волю. Пазней, у выніку параўнання месца і часу здабычы гэтых птушак з часам і месцам кальцавання, накопліваецца вялікі матэрыял, які дае адказы на многія пытанні з жыцця птушак.

**«Супрацоўнікі запаведніка штогод праводзяць
масавое кальцаванне птушак»**

Вандруючы па лясах Пушчы, часам можна напаткаць і ядавітую змяю. Бязногая жывёліна вельмі спрытна перасоўваецца па зямлі на бруху з дапамогай хвалепадобнага выгінання рухавага цела. Атрута змяі дзейнічае на нервовую сістэму, а таксама на кроў, выклікаючы распад чырвоных крывяных цельцаў. Таму пры ўкусе ядавітых змей неабходна як мага больш выпусціць з параненага месца крыві, з якою сыйдзе і атрута, а затым чым хутчэй звярнуцца да ўрача. Гадзюка — адзіны від з класа паўзуноў, які падлягае ў Пушчы знішчэнню.

«У Пушчы можна напаткаць і ядавітую змяю»

Багацце жывёльнага і расліннага свету Пушчы прыцягвае да яе вялікую колькасць экскурсантаў, а таксама студэнтаў-біёлагаў, якія праходзяць тут вытворчую практыку. Шмат новага ўбачаць яны тут на ўласныя вочы, правядуць цікавыя назіранні над жыццём прыроды, навучацца пазнаваць яе таямніцы. Размясціўшыся на маленькай палянцы, студэнты ўважліва слухаюць, захапляючы расказ навуковага кіраўніка аб жыцці прыроды, у якой так многа таямнічага і павучальнага, дзеляцца паміж сабою сваімі цікавымі назіраннямі.

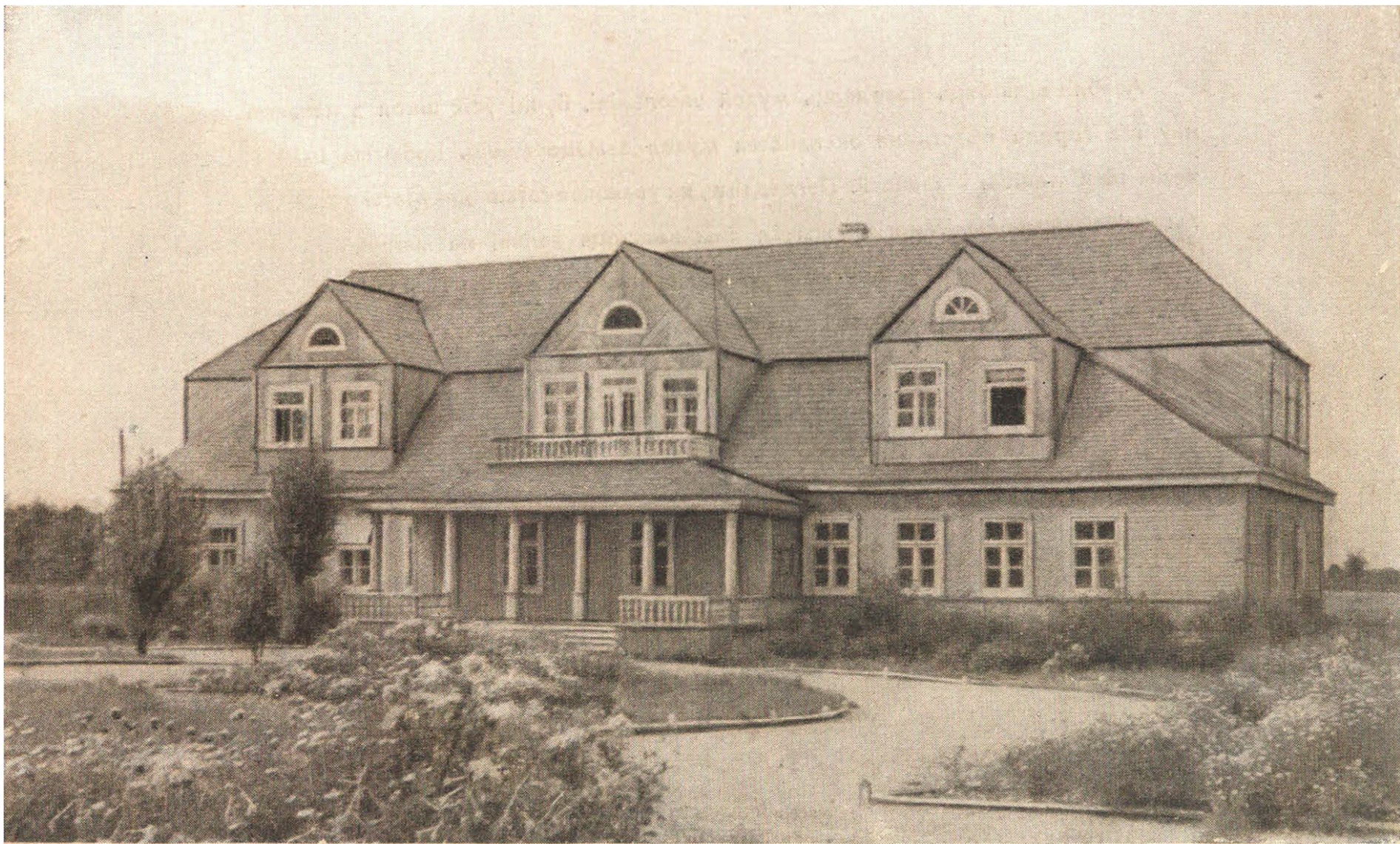

«Студэнтэ-практыканты Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя В. І. Леніна ўважліва слухаюць расказ навуковага кіраўніка, дзеляцца цікавымі назіраннямі».

Велізарная культурна-выхаваўчая работа праводзіцца ў Музеі прыроды запаведніка. Гэта першае, з чаго пачынаюць экскурсантаў сваё знаёмства з Пушчай. Дасканала зробленыя экспазіцыі рознастайных біятопаў даюць даволі яснае ўяўленне аб прыродзе гэтага цудоўнага кутка нашай краіны. Не дзіўна, што вялікая кніга для наведвальнікаў музея амаль уся запоўнена цёплымі водзывамі шматлікіх наведвальнікаў.

Музей прыроды запаведніка «Белавежская Пушча»

Асабліва любяць наведваць музей школьнікі. Вучні ўсіх школ з навакольных раёнаў і з горада Брэста на экспанатах музея замацоўваюць набытыя імі тэарэтычныя веды па батаніцы і заалогіі. Паглядзіце, як уважліва гэтыя дзяўчаты разглядаюць чучалы дзікай жывёлы. Многіх жывёл яны ведаюць толькі па малюнках, а тут звяры паказаны як жывыя і ў натуральную велічыню. Пакідаючы Пушчу, вучні зусім інакш уяўляюць сабе рознастайнасць прыродных багаццяў роднага краю.

Вучні на експанатах музею замацоўваюць набытыя імі веды па батаніцы і заалогіі

Але яшчэ больш вабяць школьнікаў шматдзённыя турыцкія паходы па маляўнічых мясцінах Пушчы. Чаго толькі яны тут не сустрэнуць, якіх прыгод не паспытаюць. І ўсё для іх новае, усё цікавае, усё запамінаецца на многія гады. Хто ведае, можа некаторыя з іх калі-небудзь стануць выкладчыкамі батанікі або заалогіі, вядомымі вучонымі ў галіне прыродазнаўства, але і тады набытыя імі тут веды застануцца жывымі ў іх памяці.

«Але яшчэ больш вабяць школьніка шматдзённыя турысцкія паходы па маляўнічых мясцінах Пушчы».

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КПБ

Мінск 1956

Рэдактар *Н. Апякін*

Тэхрэдактар *Ш. Ізакаў*

АТ 05656. Падпісана да друку 19/IV 1956 г. Тыраж 10000 экз.
Фармат $60 \times 92^{1/16}$. Фіз. друк. арк. $9^{1/4}$. Цана 10 р. Зак. 395.

Мінск, друкарня імя Сталіна, праспект Сталіна, 105.